

DOKUMENTUMOK

1.

Gombó István helsinki követségi titkár jelentése Csáky István külügyminiszternek

Helsinki, 1940 február hó 5.

4/pol.1940.

Tárgy: A finn–szovjetorosz konfliktus rövid összefoglalása az 1939 év végéig.

A finn–szovjetorosz konfliktus egymást hajszóoló napi eseményeinek tömegéből, amelyekről a sajtó, de a rádió útján ugyyszólván megtörténésük pillanatában szerez tudomást az egész világ, legyen szabad retrospektive a legfőbb eseményeket kihámozva az alábbiakban egy rövid kronologikus összefoglalást jelenítenem.

I. A finn–szovjetorosz konfliktus a moszkvai tárgyalások megszakitá- sáig /1939 november hó 13./.

A balti államokkal szemben követett eljáráshoz hasonlóan 1939 évi október 5.-én a szovjetkormány meghívja a finn kormányt, illetve annak külügyminiszterét Erkkot³⁶ Moszkvába „politikai” tárgyalásokra. A finn kormány nem magát a külügyminisztert, hanem stockholmi követét Paasikivi³⁷ bizza meg a tárgyalások vezetésével. Kiválasztása mellett szólt, hogy pártpolitikus /volt miniszterelnök/, résztvett már az 1920 évi tartui finn–szovjetorosz béketárgya-

³⁶ Erkko, Eljas (1895–1965): 1938. december 12. és 1939 között külügyminiszter; 1939 és 1940 között Stockholmban miniszter.

³⁷ Paasikivi, Juho Kusti (1870–1956): 1907 és 1913 között képviselő az ófinn pártban; 1913 és 1934 között a Kansallis-Osake-Pankki vezetője; 1917-ben visszatér a politikai életbe; 1918-ban Pehr Evind Svinhufvud kormányalakítással bízza meg; 1918 május és 1918 november között miniszterelnök; 1936-tól stockholmi követ; 1939 és 1940 között Risto Ryti kormányában tárcanélküli miniszter; 1946 és 1956 között államelnök.

lásokon³⁸ és tud oroszul. Paasikivi megfelelő instrukciókkal ellátva m. é. október 10.-én indul Moszkvába. Ez a finn delegáció első moszkvai utja.

Moszkvába érkezésük napján /október 11./ Roosevelt, az Északamerikai Egyesült Államok elnöke személyes üzenetet küld Kalinin³⁹-nek a legfőbb szovjettanács elnökének, amelyben annak a reményének ad kifejezést, hogy a szovjetkormány nem fog oly követeléseket támasztani, amelyek Finnország függetlenségét érinthetnék.

A szovjetkormány erre adott október 12.-i válaszában azt mondja, hogy Finnország függetlenségét a szovjetkormány nemzetközi szerződésekben ismerte el és hogy a kezdődő tárgyalásoknak éppen az a céljuk, hogy a Szovjetunió és Finnország közötti barátságos együttműködést kimélyítsék.

Moszkvában Sztalin és Molotov október 14.-én közlik a finn delegációval a szovjetkormány kívánságait, amelyeket Leningrád hathatósabb védelmének szükségességével és azzal indokolnak meg, hogy Szovjetország biztonságát akar szerezni Finnország állandó baráti politikája tekintetében.

A kívánságok a következők:

- 1./ Hangő kikötőjének bérbeadása 30 évre és ott szovjetorosz helyőrség tartása.
- 2./ Lappohja kikötő használata a szovjetorosz flotta részére.
- 3./ Suursaari, Seiskari, Lavansaari, Tytärsaari és Koivisto szigetek átengedése, valamint határkiigazítás a kareliai isthmuson, összesen 2761 km² terjedelemben.
- 4./ Az előző pontban említett szigetek átengedéséért a szovjetkormány határkiigazítást ad Finnországnak kb. 5529 km² terjedelemben.
- 5./ A megnemtámadási szerződés kiegészítése azzal, hogy a szerződőfelek egyike sem csatlakozik az egyik vagy másik szerződő fél ellen irányuló blokkhoz vagy szövetséghez.
- 6./ A finn–szovjetorosz határon a határerődítések kölcsönös lerombolása.
- 7./ Szovjetoroszország nem emel kifogást az Åland-szigeteknek Finnország részéről való megerősítése ellen.

A fenti követelések 1. és 2. pontja a Finn-öbölnek Szovjetoroszország által való elzárását teszi lehetővé. A 3. pont alatti követelés Leningrad biztonságát van hivatva szolgálni, egyrészt a Kronstadt előtt fekvő nagy szigetek birtokbavétele, másrészt a Leningradtól cca. 30 km-re fekvő finn–szovjetorosz határnak a Ladoga-tó és a Finn-öböl által alkotott földszoroson való nyugatra

³⁸ Szovjet-Oroszország az 1920. október 14.-én Tartuban aláírt békeszerződésben elismerte Finnország függetlenségét. Halmesvirta: i. m. 264. o.

³⁹ Kalinyin, Mihail Ivanovics (1875–1946): 1919 és 1946 között szovjet-orosz államfő.

történő kitolása által. A 4. pont alatti ellenkompenzáció értéktelen, alig lakott sziklás területről van szó. Az 5. pont alatti követelés eredetileg a balti államok mintájára kötött „kölcsonös támogatási” szerződésnek volt elgondolva. A 6. pont alatti követelés a karéliei isthmuson a Mannerheim erősítési vonal lerombolását jelenti, míg a hasonló szovjet kötelezettségnek jelentősége nincs, minthogy Finnország ugysem akarja megtámadni Szovjetországot. A 7. pont alatti követelés pedig egy teljesen alávetett Finnország mellett szovjetérdeket szolgál harmadik államok esetleges támadása ellen.

Tekintettel arra, hogy a fentvázolt követelések, melyeket a legnagyobb titokban tartottak, messze tulmentek a kapott felhatalmazásokon, a finn delegáció október 16.-án visszautazott Helsinkibe.

Október 18.-án folyt le a négy északi államfő /svéd, norvég, dán királyok és a finn köztársasági elnök⁴⁰, valamint a négy külügyminiszter stockholmi találkozója, ami szolidaritási aktus számba ment Finnország ügye mellett, de konkrét eredményeket nem hozott.

Október 21.-én ült össze a finn kormány a Stockholmból visszatért Erko külügyminiszterrel együtt, hogy az orosz követelések tárgyában állást foglaljon. Eszerint a finn kormány hajlandó átengedni Seiskari, Peninsaari, Lavanasaari és a Tyttärsaari szigeteket, Suursaari szigetre pedig megegyezést kötni; hajlandó egy határkiigazításra a kareliei isthmuson, amely a „leningradi határt” 13 km-rel nyugat felé tolná ki; semmiesetre sem hajlandó Hangő bérbeadására s ott helyőrség elhelyezésére; hajlandó az 1932 január 21.-én kötött finn–szovjet orosz meg nem támadási szerződést oly értelemben kiegészíteni, hogy a szerződő felek nem támogatják a szerződő felek egyikét megtámadó harmadik felet. Tudomásul veszi az Åland-szigetek megerősítéséhez való szovjet orosz hozzájárulást.

A finn delegáció Tanner⁴¹ pénzügyminiszterrel /a jelenlegi külügyminiszter/ kiegészítve október 22.-én indul el Moszkvába. Ez a finn delegáció második moszkvai útja. A fent ismertetett ellenjavaslatot október 23.-án adja át a szovjet kormánynak.

Még ugyanaznap /október 23.-án/ adja át a szovjetkormány válaszáat, amelyben Hangő bérbeadására vonatkozó, de összes többi követeléseit is fenn tartja /a kareliei isthmuson követelt terület nagyságát valamelyest redukálja/. Hozzájárul a meg nem támadási szerződésnek a finnek által javasolt módosításához, amiről fentebb beszámoltam.

⁴⁰ V. Gusztáv Adolf, VII. Haakon, X. Keresztély, Kyösti Kallio.

⁴¹ Tanner, Väinö (1881–1996): 1926 és 1927 között miniszterelnök; 1937 és 1939 között pénzügyminiszter; 1939 és 1940 között külügyminiszter; 1941 és 1942 között kereskedelmi miniszter.

Minthogy a két álláspont lényeges pontjaiban közeledés nem várható, a finn delegáció október 24.-én másodszer utazott el Moszkvából.

A finn kormány a tárgyalásoknak ebben a stádiumában szigorú titoktartás mellett informálja a parlamenti pártok vezetőit a tárgyalások állásáról s október 31.-én végleges instrukciókkal látja el a finn delegációt, amely most harmadszor indul Moszkvába.

Elindulásuk összeesik Molotov külügyi népbiztosnak a legfőbb szovjet-tanács október 31.-i ülésén mondott nagy külügyi exposéjával, amelyben részletesen foglalkozott a finn kérdéssel is. A finn nép csak ebből a beszédből tudta meg a hetek óta titokban tartott szovjetország követelések mibenlétét.

Ez a diplomáciai „indiszkreció” csaknem arra vezetett, hogy a finn kormány visszarendelje a már utban lévő delegációját. Az november 2.-án érkezett Moszkvába és 3.-án adta át újabb javaslatait, amelyek szerint a finn kormány hozzájárul a karéliei isthmuson egy valamivel nagyobb terület átengedéséhez s hozzájárul egy újabb szovjet követelésről való tárgyaláshoz, amely északon Petsamo környékén a Halászsziget átengedésére vonatkozott. Újabb lényeges engedményt a november 3.-i finn javaslat nem tesz.

A november 6.-i moszkvai forradalmi ünnepségek miatt, amelyeken a finn delegáció is jelen van s a vörös hadsereg felvonulása impressionálni hivatott a finnek, a tárgyalásokban szünet áll be.

Az újra felvett szóbeli tárgyalások alkalmából a szovjet kormány Hangő helyett a Hangő előtt elterülő nagyobb szigeteket követeli flottabázisul. Miután a finn delegáció ezt a javaslatot is elfogadhatatlannak mondja s a tárgyalások nyilvánvalóan további közeledést nem eredményezhetnek, a finn delegáció november 13.-án elhagyja Moszkvát és visszatér Helsinkibe.

Ezzel a finn–szovjetország tárgyalások – amint a finn kormány annak idején hivatalosan magyarázta – félbeszakadtak.

A tárgyalások idejét a finn nép nem hagyta volt tétlenül eltelni. A katonai behívások – bár általános mozgósítást nem rendelnek el – szüntelenül folynak s éjszakánként megszámlálhatatlan vonat viszi ki a frissen beöltözött katonákat a különböző határvidékre. A finn partvizeket aknákkal zárják el, a városokban pedig felkészülnek a légvédelemre.

Gazdasági és pénzügyi téren is megtörténnek a háborús előkészületek. A külföldi kivétel és behozatal állami ellenőrzés alá kerül, ezt követi a szigorú devizakorlátozások bevezetése. A rendkívüli kiadások fedezésére újabb adókat vetnek ki, az állami költségvetést teljesen átdolgozták /virement⁴² utján hábo-

⁴² Hiteláruházás.

rus kiadásokra teremtenek elő összegeket/, végül belső kölcsönt fektetnek fel, amelyek jegyzése /néhány nap alatt tul van jegyezve/ teljes sikerrel jár.

A tárgyalások megszakítása azonban a finn közvéleményre nem várt hatással volt. Míg a tárgyalások ideje alatt az egész országban az esetleges légitámadások miatt a legszigorubb elsötétítést hajtották végre, az iskolákat bezárták, a főváros és nagyobb városok lakosságát evakuálták, az üzleteket bezárták, addig most, hogy a tárgyalások sikertelenül végződtek, a finn népben egy megmagyarázhatatlan optimizmus kerekedett felül: az elsötétítést enyhítették, az iskolákat újra megnyitották, a városi lakosság visszatért otthonába, üzletek, kávéházak, vendéglők újból kinyitották bezárt üzemeiket.

Ha pedig ennek oka iránt érdeklődött az ember, azt a választ kapta: „mi ismerjük az oroszokat a régi világból, nem fognak azok semmit se csinálni”, Ezt az optimizmust látszott osztani a kormány is.

Nem így történt.

II. A finn–szovjet konfliktus fegyveres elintézése /1939 de- cember 31.-ig/.

November 26.-án a szovjetkormány közli a finn kormánnyal, hogy a lenin-grádi katonai parancsnokság jelenti, miszerint a finnek november 26.-án délután 3 óra 45 perckor Mainilatól 1 km-re a karéliai isthmuson ágyutüz alá fogtak szovjet csapatokat. A szovjetkormány tiltakozik és követeli a finn csapatoknak 20–25 km-re való visszavonását.

Az események most már gyorsan követték egymást.

A finn kormány november 27.-én dementálja⁴³, hogy finn részről löttek volna /ezt valószínűsíti/, közös vizsgáló bizottság kiküldését javasolja s a csapatok kölcsönös visszavonására tesz javaslatot.

November 28.-án a szovjetkormány felmondja a finn–szovjet megneemtámadási egyezményt, minthogy azt szerinte Finnország nem tartja be. /A szerződés 1945-ig semmi körülmények között nem volt felmondható./

November 29.-én a finn kormány Moszkvában újabb javaslatot tesz a kérdés békés elintézésére, de időközben a szovjetek megszakítják Finnországgal a diplomáciai viszonyt, visszahíván a helsinki szovjet követet és a követség egész személyzetét. Ugyanaznap szovjet csapatok Északfinnországban átlépik a finn határt.

⁴³ Megcáfol.

Ezzel egyidejűleg az Északamerikai Egyesült Államok helsinki és moszkvai diplomáciai képviselőik útján felajánlják jószolgálatukat a konfliktusnak újból békés eszközökkel való rendezése érdekében. Ezt az ajánlatot csak Finnország fogadta el.

November 30.-án intézik a szovjetrepülők első repülőtámadásukat Helsinki és több finn város ellen. A bombázásnak a fővárosban 65 halott és számos sebesült áldozata van, leégett és többé-kevésbé megrongált házak száma egymagában Helsinkiben kb. 230.

Ugyanaznap a finn kormány felajánlja lemondását, hogy szélesebb alapon rekonstruált kormánynak helyet adjon s hogy az új kormánynak lehetőség nyíljon esetleges további tárgyalásokra. A köztársasági elnök egyszersmind kinevezi báró Mannerheim tábornagyot, az 1919 évi finn–orosz szabadságharc hőjét a hadsereg főparancsnokává.

December 1.-én lép hivatalba a lemondott Cajander kormány helyébe kinevezett új kormány, amelynek elnöke Risto Ryti, a Finn Nemzeti Bank vezérigazgatója. A régi kormányból kivált még Erkko külügyminiszter s helyébe Tanner pénzügyminiszter kerül. A kormány többi tagjai az új kabinetben is majdnem mind megmaradnak.

Ugyancsak december 1.-én alakul meg szovjet fennhatóság alatt a finn–szovjet határon, Terijoki községben, a „Finn demokratikus köztársaság” kormánya, amelynek elnöke Kuusinen, a Komintern balti és finn csoportjának volt vezetője.

December 2.-án a szovjetkormány kölcsönös támogatási és barátsági szerződést köt a „Finn demokratikus köztársaság” kormányával.

December 3.-án a finn kormány a Nemzetek Szövetségéhez fordul, kérve a Tanács és Közgyűlés sürgős összehívását. A kormány egyszersmind elhatározza, hogy a békés megegyezés érdekében a moszkvai svéd követ⁴⁴ útján ajánl fel újabb tárgyalásokat.

Ezt az ajánlatot december 4.-én a szovjetkormány visszautasította azzal, hogy csak a Kuusinen kormányt ismeri el; ugyanezen indok alapján, ugyancsak december 4.-én közli a Nemzetek Szövetségével, hogy a finn kérdésben a Paktum 11. szakasza alapján a Tanácsnak, valamint a Közgyűlésnek összehívását indokolatlannak tartja, azokon nem fog résztvenni, mert a Szovjetunió nincs háborúban Finnországgal; a Szovjetunió békében él a „Finn demokratikus köztársaság”-gal, amelynek kormányával a finn–szovjet kérdés likvidálására nézve megegyezett.

⁴⁴ Winther.

December 7.-én hagyja el Moszkvát a finn követ⁴⁵ a követség tagjaival.

December 8.-án déli 12 órától Szovjetunió blokád alá helyezi a finn tengerpartot. /A gyakorlatban ennek hatása nem volt, minthogy a blokád effektív végrehajtásához a szovjeteknek nincs megfelelő tengeri haderejük./

December 9.-én a Nemzetek Szövetsége Tanácsa elhatározza, hogy Finnország ügyét a Közgyűlés elé viszi.

December 10.-én a finn parlament ünnepélyes deklarációban a világ civilizált népeihez fordul segítségért.

December 11.-én a Közgyűlés által kijelölt 13-as bizottság a Paktum 15. szakasza alapján felszólítja a szovjet kormányt és Finnországot, hogy az ellenségeskedéseket szüntessék be és azonnal fogjanak tárgyalásokba a Közgyűlés közvetítésével a béke helyreállítása végett. Finnország hozzájárul ehhez.

A szovjetkormány a maga részéről december 12.-én közli a Nemzetek Szövetségével, hogy a felszólításnak nem tehet eleget, azon okoknál fogva, melyeket már december 4.-én közölt a Főtitkárral. /Kuusinen kormány, stb./

December 13.-án a Közgyűlés megválasztja Finnországot a Tanácsba s ezáltal Finnország 3 évre a Nemzetek Szövetségének tanácstagja.

December 14.-én a Közgyűlés elfogadja a finn–szovjet ügyben kidolgozott jelentést és határozati javaslatot. A jelentés, miután a finn–szovjet viszály előzményeit ismerteti, megállapítja, hogy a Szovjetunió nem tartotta be a következő részint finn–szovjet, részint általános nemzetközi szerződéseket:

1. az 1920 évi október 14.-én Tartuban aláírt finn–szovjet békeszerződést;
2. az 1922 évi június 1.-én Helsinkiben aláírt finn–szovjet határmegállapodást, amely a Ladoga-tótól a Jegestengerig kétoldalt végig a határon egy demilitarizált határsávot állapít meg;
3. az 1928 szeptember 24.-én kelt finn–szovjet jegyzékváltást, amellyel a karéliei földszoroson esetleg előforduló határincidensek elintézését közös határbizottságokra bízták;
4. az 1928 évi augusztus 27.-i párisi paktumot /Pacte général de renonciation à la guerre/;
5. az 1932 évi január 21.-én Helsinkiben aláírt finn–szovjet megnemtámadási és viszályok békés elintézését célzó szerződést;
6. az 1932 évi április 22.-én Helsinkiben aláírt finn–szovjet megállapodást, amely a megnemtámadási szerződés értelmében megalakítja a békéltető bizottságot;
- 7./ az 1933 évi július 3.-án Londonban a Szovjetunió és egyes vele határos államok közt aláírt megállapodást a támadás meghatározása tárgyában,

⁴⁵ Yrjö-Koskinen, Aarno.

amelyhez Finnország 1934 évi január 31.-én hozzájárult és amely részletesen megállapítja, kit kell támadó félnek tekinteni;

8./ az 1934 évi április 7.-én Moszkvában aláírt jegyzőkönyvet, amely az 1932 évi január 21.-én kötött finn–szovjet megneemtámadási és viszályok békés elintézését célzó szerződést 1945 december 31.-ig meghosszabbítja, végül

9./ a Nemzetek Szövetsége paktumának 12.-ik szakaszát.

A Közgyűlés jelentése megállapítja továbbá, hogy a Szovjetunió magatartásával szemben Finnország betartotta nemzetközi szerződéseit, mert mindvégig kész volt a felmerült viszályt békés eszközökkel elintézni.

A fentiekre, valamint arra való tekintettel, hogy a Szovjetunió megtagadta a Nemzetek Szövetsége Tanácsának és a Közgyűlés kompetenciáját és ezáltal a Paktum leglényegesebb pontjait megsértette, a Közgyűlés a határozathozatalra illetékes Tanácsra bizza a döntést.

A Tanács december 14.-én a Paktum 16. szakaszának 4. bekezdése alapján kizárta a Szovjetuniót a Nemzetek Szövetségéből.

December 15.-én Tanner külügyminiszter még egy kísérletet tesz a viszály békés elintézése érdekében és rádióbeszédben kéri fel Molotovot, hogy a megszakadt tárgyalásokat vegyék fel újra. A szovjetkormány részéről erre válasz nem érkezett. A beszédnek annyiban van jelentősége, minthogy a finn kormány – amint ezt táviratilag volt szerencsém jelenteni – ma is állja a beszédben foglaltakat és kész a békés megegyezésre. /Utalok egyidejűleg felterjesztett 5/pol.sz.jelentésemre is./⁴⁶

A november 30.-i és december 1.-i különösen Helsinki ellen elkövetett gyilkos repülőátadások után – a Hangő ellen december 9.-én intézett támadástól eltekintve – kéthetes támadási szünet állott be. Nyílt titok volt, hogy a Szovjetek a Nemzetek Szövetsége tárgyalásaira való tekintettel az atmoszférát nem akarták rontani.

Mihelyt azonban a kizárási határozat biztos volt, a repülőátadások fokozott vehemenciával indultak meg. December 14.-én az Åland-szigetek bombázásával nyitják meg a szovjetrepülők a támadások sorát s azóta nap-nap után szórják a halált és pusztítást Finnország minden városára, minden községére, minden majorjára. December 19.-én indulnak első ízben 200 géppel pusztító utjukra, december 21.-én első ízben 300 géppel, azóta egy-egy napon 400–500 gépet is indítanak... Ugyancsak december 21.-én intéznek első ízben repülőátadást a vonatok ellen és a vonatokról az erdőbe menekülő utasokra géppuskákkal lőnek; december 23.-án lőnek első ízben géppuskákkal a városi civil

⁴⁶ A jelentés tárgya: „A finn parlament 1939 évi ülészakának berekesztése és új 1940 évi ülészakának megnyitása.”

lakosságra. December 31.-ig a repülőátadásoknak 234 halott áldozata van, kb. 479 súlyos és kevésbé súlyos sebesültje.

A civil lakosság pedig továbbra is védetelen, mert a finnek a leghatásosabb ellenszer, a vadászrepülőgépeknek ugyyszólván teljes hiányában vannak.

Annak előrebocsátásával, hogy nem érzem magamat kompetensnek a finn–szovjet harcstéri helyzet ismertetésére, mégis kötelességemnek tartom, hogy azt – amennyiben az az én helyemről lehetséges – röviden összefoglaljam.

A finn–szovjet határ kereken 1600 km. hosszú, azaz kb. 6–7-szer akkora, mint a francia–német határ. Ennek az óriási határnak védelmére a finnek ki tudnak állítani egyelőre 300–400.000 emberből álló hadsereget. Ehhez járul a katonai szolgálatot teljesítő nők, u. n. Lotta szervezete⁴⁷ 100.000 taggal, akik katonai irodákban, kórházakban, műhelyekben, részint magában az országban, részint egészen a front mögötti szakaszokig is végeznek oly munkát, amelyet egyébként férfi katonáknak kellene végezni s így ezeket helyettesítve szaporítják a „puskák” számát.

A Szovjetunió a támadást kb. 600.000 emberrel kezdte meg, a jelen jelentésem tárgyát képező időpontig /december 31./, főleg a leningradi katonai parancsnokság körzetéből.

A szovjet támadásnak 5 főiránya van s ezért a különböző harcok színhelye egy-egy szovjet támadás visszaverése után is újból és újból ismétlődik.

Ezek a támadási pontok délről észak felé indulva a következők:

1./ A Karéliei földszoros, amely a finn–szovjet határon kb. 60 km. széles.

A szovjet csapatok itt elpusztították és elfoglalták Terijoki határvárost. Minden további előnyomulási kísérletük azonban ezen a szakaszon már az előterepállásokon tört meg /a Suvatotónál december 26.-án és 29.-én, Keljanál és Hatjalahdenjärvinél december 28.-án és Muolaanjärvinél december 29.-én/ s még a tulajdonképeni fővédelmi vonalhoz, a Maginot és Westwall vonal mintájára egy belga tábornok vezetése mellett készült u. n. Mannerheim vonalig⁴⁸ egy helyen sem jutottak el. A Man

⁴⁷ A Lotta nevet a Riihimäki-ben megalakult (1918. november 19.) Lotta Svärd szervezet használta. J. L. Runeberg: Stool zászlós történeteiben Svärd nevű katona elviszi feleségét, Lotta Svärdet a háborúba. Svärd meghal, de a felesége kitar a háború végéig, innen a szervezet neve. 1920. szeptember 9-én jegyezték be a mozgalmat. 1921. március 22–23-án kezdte meg hivatalos működését. 1944. november 23-án a finn kormány beszüntette működését.

⁴⁸ A Karjalai-szorost összefüggő tó, mocsár és láp borította. Ezt a természetes védelmi határt a finnek műszakilag is megerősítették. Itt építették ki a Mannerheim-vonal néven ismert 125 km hosszú erődrendszert. Az erődvonal műszaki berendezései nem közelítették meg a nyugati hatalmak hasonló erődítményeit. Az erődrendszer terepre támaszkodó táborszzerű fészkekből állt, amelyet beton géppuska- és lövegállásokkal cró-

nerheim vonalat szakértők a szovjetcsapatok részére abszolút bevehetőnek mondják.

- 2./ A Ladoga-tótól északra fekvő operációs terület. Ez a terület egy erdős, nagyon nehezen megközelíthető, igen nagy kiterjedésű terep. A szovjet támadások célja itt az, hogy a Mannerheim vonal megkerülésével Finnország belsejébe jussanak. Ezen a frontszakaszon a Tolvajjärvi mellett december 14.-én és Salmi mellett kivivott finn győzelmek, valamint Kietelánél és Syksyjärvinél december 27.-én visszavert szovjet támadások állították meg az orosz előnyomulást.
- 3./ A Suomussalmi körüli frontszakasz, amely az előzőtől kb. 400 km-re fekszik északra. Ezen a frontszakaszon a szovjeteknek az a céljuk, hogy Finnországot a kiterített medvebőrhöz hasonló testének legszűkebb részén, a derekán kettévágják. A keleti határon fekvő Suomussalmittól a bottniai öböl partján fekvő Oulu /Uleaborg/ finn kikötővárosig ugyanis az ország szélessége egyenesen kelet–nyugati irányban kb. 200 km. Ezt a kísérletet a Kiantajärvi mellett december 27.-én és később a hiressé vált Suomussalmi mellett kivivott finn győzelmek állították meg.
- 4./ A Salla körüli frontszakasz, amely az előbbtől ismét 250 km-re fekszik északra. Ezen a frontszakaszon a szovjeteknek az a céljuk, hogy Finnország legészakibb vasútállomásait Kemijärvit és Rovaniemit elérjék, amelyek Sallától délnyugat irányban kb. 80, illetve 160 km.-re fekszenek. Ezt a célt egyelőre a Kantalahti mellett december 28.-án és később az ugyancsak hiressé vált Salla melletti finn győzelmek hiúsították meg. Végül
- 5./ A Petsamo melletti Északi-Jegestengeren fekvő frontszakasz, amely az előbbtől ismét kb. 350–400 km.-re fekszik északra. A szovjeteknek itt az volt a céljuk, hogy Finnországot a télen is jégmentes kikötőjétől, Petsamotól, elvágják. Itt értek el a szovjet csapatok még legtöbb sikert, amennyiben Petsamot mindjárt az ellenségeskedések kezdetén – állítólag árulás következtében – elfoglalhatták.

A harc folyik, a fegyverek szerencséje eddig a megtámadott gyenge fél mellé szegődött. A szovjet csapatok vesztesége becslések szerint az 1939 év végéig 30.000 halott, a finneké állítólag ennek legfeljebb egy tizede. A szovje-

sítették meg. A 98 betonfészek közül mindössze 29 felelt meg a korszerű követelményeknek. A többi fészek fából és földből készült. Földalatti építmények alig voltak. Az állásrendszer legfőbb védelmi eleme az volt, hogy a keskeny összekötő utakat és szorosokat a finnek elárastották vagy aknamezőkkel zárták le. Erdeős: i. m. 19. o.

tek eddig 1.000 harcocsit vetettek a küzdelembe, ezek közül 300 elpusztult. Repülőgépekben veszteségük ugyanezen időben megbízhatóan legalább 100-nál több.

A szovjetsapatoknak áttűző harcierejük nincs. Nagy tömegeket vetnek a harcra, amelyeket vezetőik tervszerűtlenül a biztos halálba kergetnek. A szovjet katonai vezetés úgy taktikai, mint stratégiai elgondolásoknak csaknem teljes hiányában van. Eddig még minden egyes finn csapdába beleestek, finn századok keritenek be ezredeket és zászlóaljok szovjet hadosztályokat.

A finn hadsereg teljesítményei – amint erről már távirati jelentéseimben voltam bátor beszámolni – bámulatraméltóak. A katonák egyéni harcképességéről, a hadsereg organizációjáról és a hadvezetőség leleményességéről mindenki csak a legnagyobb dicséret hangján emlékezik meg.

Mindazonáltal meddig bírják ezt az egyenlőtlen küzdelmet, ki tudná ezt ma megmondani.

A finn illetékes körök ismételten és ismételten hangoztatják, hogy megfelelő külföldi segítség nélkül nem bírják a küzdelmet tavaszig, a legutóbb – amint erről Nagyméltóságodnak szintén táviratilag jelentettem – a külügyi vezértitkár azt mondta nekem őszig.

A finn kormány még mindig reméli, hogy a konfliktust békés eszközökkel lehet elintézni s Kallio⁴⁹ köztársasági elnök tárgyalási készségét a finn parlament 1939 évi ülésszakának záróülésén újból hangoztatta /Egyidejűleg felterjesztett 5/pol.sz.jelentésem/.

De ha ezek a remények mégsem válnak valóra, úgy minden erődisproporció⁵⁰ és minden más oldalról hallottak ellenére és azon veszély mellett, hogy az események rámcáfolnak, meggyőződésem, hogy Finnország súlyos veszteségek árán megusza a végveszedelmet, hacsak a szovjet hadseregnek nem sikerül a lehengerlés, mielőtt Finnországot külföldről segítik. Erre a lehengerlésre azonban az eddigi tapasztalatok alapján kevés a kilátás.

De nem osztom teljesen azok véleményét sem, akik Finnország sorsát a nyugati államok harcának kimenetelétől teszik függővé. Meggyőződésem, hogy Finnország – akármilyen legyen a nyugati háboru kimenetele – függetlenségét meg fogja tudni óvni, mert ha az angol–francia front győzedelmeskedik, úgy a Szovjetunió „sang und klanglos”⁵¹ kiszorul a Finn-öbölből, ha meg Németország kerekedik felül, úgy az a szovjet–német paktum kedvéért a Balti-

⁴⁹ Kallio, Kyösti (1873–1940): 1922 és 1924, 1925 és 1926, 1929 és 1930, 1936 és 1937 között miniszterelnök; 1937 és 1940 között államelnök.

⁵⁰ Aránytalanság.

⁵¹ Feltűnés nélkül.

kumban elveszett pozíciójának visszaszerzését Finnországnak a Szovjetunióval szemben való támogatásával fogja elkezdni.

Finnország megmenekülésének azt a csekély esélyét – amire azonban keveset az illetékesek itt számítanak – hogy a finn hadjárat kudarca nyomán a Szovjetunióban zavargások és forradalom fog kiütni – kombinációim köréből ki akarom zárni.

Gombó

I. o. követségi titkár,
Id. m. kir. ügyvivő⁵²

1940 február 18.

U. i. Jelentésem megírása óta a futárindításig több mint 2 hét telt el. Azóta dul a karéliai földszoroson a finn–szovjet háború legvéresebb csatája, az Észak Verduni csatája. A vörös katonákat már elesett társaik hullahegyein keresztül hajtják vezetőik ujabb és ujabb támadásra. Tagadhatatlanul értek el eredményeket, de a harc folyik; ennek kimenetelétől függhet Finnország sorsa.

Gombó
I. o. követségi titkár
Id. m. kir. ügyvivő.

MOL K63 A Külügyminisztérium politikai osztályának iratai, 4/pol.–12/28–1940.

⁵² Gombó István.

2.

Gombó István helsinki követségi titkár jelentése Csáky István külügyminiszternek

Helsinki, 1940 február hó 10.

7/pol.1940.

Tárgy: A Szovjetunió és a „Demokratikus Finn Köztársaság” között kötött támogatási és barátsági szerződés.

Von. jel. 4/pol.1940.

Melléklet: 1 db

A Szovjetunió december 1.-én a Finnország elleni fegyveres támadással csaknem egyidejűleg megalakította a „Demokratikus Finn Köztársaság”-ot, amelynek kormányelnökévé, Terijoki finn határváros székhellyel, kinevezte Kuusinen volt finn kommunista képviselőt, aki a Komintern balti és finnországi csoportjának volt vezetője.

December 2.-án a szovjetkormány az újonnan megalakított „Demokratikus Finn Köztársaság” kormányával kölcsönös támogatási és barátsági szerződést kötött Moszkvában.

A szerződés nagyjában ugyanazon követeléseket tartalmazza, amelyeket a Szovjetunió Finnországtól akart elérni. Lényegesebb különbség csak a földszoroson követelt terület nagyságában van. Finnországtól a Szovjetunió itt 2.761 km² területet követelt, a Kuusinen féle szerződésben 3.970 km²-t biztosított magának.

Ezzel szemben Kareliában a Finnországnak felajánlott 5.529 km² helyett kb. 70.000 km² területet ad át a „Demokratikus Finn Köztársaság”-nak s megszeméni gazdasági előnyöket is helyez kilátásba, így a finn–szovjet kölcsönös áruforgalomnak az 1927 évi nivóra való felemelését, azaz legalább évi 800 millió finn márkára.

Fentidézett jelentésemben már volt szerencsém beszámolni arról, hogy ennek a szerződésnek nagy jelentőség jutott a Nemzetek Szövetsége Közgyűlése és Tanácsa előtt lefolytatott eljárásban, minthogy a szovjet kormány megtagadta a genfi fórum előtt való megjelenést azzal, hogy a Szovjetunió nincs háboruban Finnországgal, hanem békében él a „Demokratikus Finn Köztársaság”-gal, amellyel támogatási és barátsági szerződést kötött.

A Nemzetek Szövetsége határozati javaslatában a kérdéssel foglalkozva kiemeli, hogy a finn kormány – amelyet a Szovjetunió a „régikormány”-nak nevez – a finn köztársaság rendes kormánya, amely az ország összes számottevő pártjaiból alakult. Az országgyűlést a finn nép szabadon választotta, legutóbb 1939 év júliusában. A finn kormány tehát a demokratikus intézmények tekintélyén alapszik. Ezzel szemben – állapítja meg a határozati javaslat – a „Finn Demokratikus Köztársaság” kormányát, amely csak a Szovjetunió alkotása, sem jogilag, sem tényleg nem lehet a Finn Köztársaság kormányának tekinteni.

Van szerencsém fentiekhez még hozzáfűzni, hogy Kuusinent és a körülötte lévő volt finn kommunistákat, valamint az általuk befolyásolt itteni volt szovjet követet Derevienskit kell tekinteni a Kreml hamis informátorainak a finnországi „parádemars”⁵³-ot illetően.

Derevienskit ezért itteni hírek szerint máris kivégezték, Kuusinen pedig – akiről egyideig ugyanilyen hírek keringtek – kegyvesztett lenne Sztalin előtt. A szóbanforgó támogatási és barátsági szerződés szövegét a „Rigasche Rundschau”-nak e napokban ideérkezett számában megjelent közlés alapján van szerencsém csatoltan tisztelettel felterjeszteni.

I. o. követségi titkár,
Id. m. kir. ügyvivő⁵⁴.

MOL. K63 A Külügyminisztérium politikai osztályának iratai, 7/pol.–12/28–1940.

⁵³ Felvonulás.

⁵⁴ Az aláírás olvashatatlan.

3.

A m. kir. honvéd vezérkar főnökének jelentése Csáky István külügyminiszternek

Szigorúan bizalmas !

11.445 szám

eln. 2. vkfnyil. 1940.

Bern-i katonai attaché jelen-
tése.

A m. kir. Külügyminiszter Urnak

Budapest. 1940. évi február hó 19-én. Budapest.

A Bern-i katonai attasém folyó évi február hó 10-én kelt jelentését van szerencsém Nagyméltóságodnak az alábbiakban szíves tudomásul megküldeni:

„Ez év január hó 12-én kelt jelentésemben rámutattam arra, hogy a Ny-i hatalmak részéről a finn–orosz háború elhuzódása elsőrangú érdeké vált s éppen ezért mindent el fognak követni a finnek hathatós támogatására. E támogatásnak azonban olyannak kell lennie, nehogy az a németeknek a Skandináv államok elleni beavatkozását vonja maga után.

Ugyanekkor a Skandináv államok a német–orosz veszély elhárítására hatalmas erőfeszítésekkel igyekeznek pótolni az évtizedek alatt elmulasztott katonai felkészültségüket. Svédország a 327 milliót kitevő hadügyi kiadásokon kívül az 1939/1940 és az 1940/4 költségvetési évekre 500–500 milliós svéd korona rendkívüli honvédelmi hitelt szavazott meg, Norvégia pedig a 150 milliós hadügyi hitelen felül egy 280 milliós honvédelmi kölcsönt is kibocsájtott.

Finnország támogatásához elsősorban a finn légierők növelése szükséges, hogy a nyomasztó orosz légifölényt némileg ki tudják egyensúlyozni. A rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy ugy amerikai, mint angol repülőgépek kerültek leszállításra. A teljesen kiképzett pilóták „önként jelentkezőkből” állnak, főleg ami az Angliából elindult szállítmányokat illeti.

Amerikában a finnek megvettek 44 db Brewesten XF2A–1 típusu együléses vadászgépet /:450 km/ és 20 db. Vought Sikorsky V–156 zuhanó bombázó

gépet, ezekből⁵⁵ január legelején utba is indult. A finnek Amerikában állítólag összesen 400 db. repülőgépet akarnak vásárolni.

Érdekes, hogy az említett 44 db. vadászgép az amerikai haditengerészet partvédelmi légierije számára készült s januárban került volna leszállításra.

Angliából január 25-én Finnországba érkezett 30 db. vadász és bombázó gép s rövidesen újabb nagyobbarányú szállítmányok beérkezését is várják, úgy, hogy ebből az anyagból február hó elejére 10 új század kerülne felállításra. Az angol géptípusok a következők: Bristol Blenheim és Gloucester Gladiator, amelyekkel a finnek a legutóbbi eredményes bombatámadásaikat hajtották 4 bombázó században végre. Ezenkívül Hawker Hart és Hawker Hurricane típusok kerülnek leszállításra.

A orosz repülőgép-veszteségek igen jelentékenyek. Egyes hírek szerint feltűnő, hogy az oroszok eddig nagyrészt külföldi gyártmányú gépeket használtak, ami arra engedne következtetni, hogy talán az orosz gépanyag mégsem olyan jó, mint amilyennek azt hirdették. A lelőtt 308 orosz repülőgépen kívül jelentős a veszteség az abnormális nagy hideg okozta károk s a repülőterek ellen végrehajtott finn légitámadások folytán is.

A légerőkön kívül fontos a finn haderő létszámbeli és anyagi támogatása is. A Skandináv államok önkénteseitől eltekintve, a legsúlyosabb probléma a csapatszállítás, részben mert a szövetségeseknek nincs sok nélkülözni valójuk, részben pedig mert zárt szállítmányok esetén azonnali német ellenrendszabályokkal kellene számolni. Szóba került egy olyan megoldás, hogy lengyel légionistákat küldenek a finnek megsegítésére, amelynél az ember és az anyagszállítás elkülönítve történne és csak a helyszínen alakulnának csapattá. Az angol alsóházban említett angol „önkéntesek” főleg repülők és műszaki alakulatbeli katonák.

Amint a fentidézett jelentésemben is jelentettem, erősen tartja magát az a hír, hogy a németek mindent elkövetnek, hogy az oroszokat a háború gyors befejezésére bírják. Német részről egy mielőbbi békekötést látnának a legszívesebben. Ha ez az oroszok ellenállása miatt nem lenne keresztülvihető, úgy főképpen a német szellemi vezetés az oroszok rendelkezésére állana. Beszélnek arról, hogy német hadianyag-szállítmányok mennének a svéd, norvég partvidék mentén Murmansk kikötőjébe s hogy az orosz vezetés megjavulása német vezérkari tisztek közreműködésének tudható be. Azok a hírek, hogy a Mannerheim vonal áttörésére indított hadműveletknél egy német tanulmányi bizottság is jelen lenne, hihetőnek látszik.

⁵⁵ A szöveg olvashatatlan.

Saját benyomásom is az, hogy ha a finneknek sikerül a most folyó nagyarányú orosz támadásoknak ellentállni, úgy a Ny-i hatalmak részéről tetemes anyagi támogatással számolhatnak. A Ny-i hatalmaknak érdekében fekszik az oroszok itteni lekötöttsége, ami egyben a németeknek nyújtandó nyersanyagszállításokat hátrányosan befolyásolja. Épen ezért német érdek ennek a háborúnak mielőbbi liquidálása, amit azonban orosz részről prestige veszteség nélkül, csak egy jelentős győzelem után tudnék elképzelni.

Mellékelve felterjesztek egy vázlatot az orosz erőviszonyokról, az itteni sajtótudósítások alapján.”

1 drb. vázlat melléklet.

A m. kir. honvéd vezérkar főnöke
rendeletéből:⁵⁶

MOL K63 A Külügyminisztérium politikai osztályának iratai, 11.445–12/28–1940.

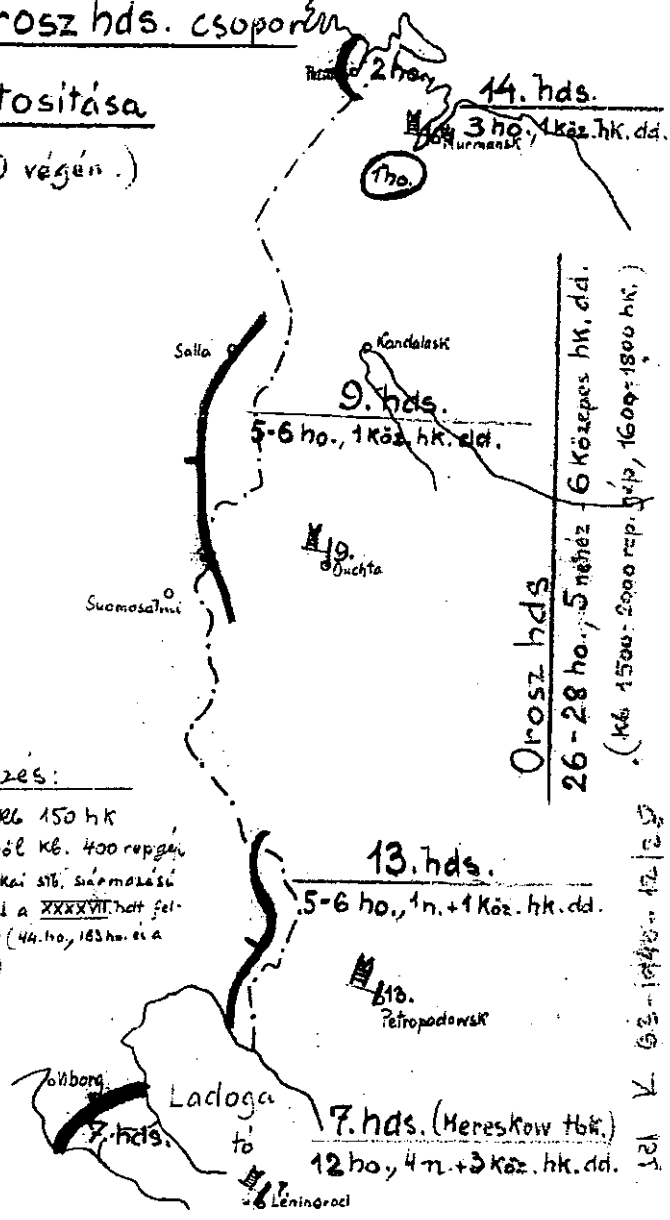
⁵⁶ Az aláírás olvashatatlan.

sz. 909. sz.
-2021

Az orosz hds. csoportjának

terjesztése

(1939 végén.)

Megjegyzés:

- 1.) 1 hk. dd. = kb. 150 hk
- 2.) Légi erők: kb. 400 repgép, angol, amerikai stb. származású
- 3.) A G. hds.ből a XXXVII. hatt felmorzsolódott (44. ho., 183 ho. és a 187. ho. részei)

Orosz hds.
 26-28 ho., 5 néhez 6 Közepes hk. dd.
 (Ké. 1500-2000 rep. gép, 1600-1800 bk.)

1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939

4.

A genfi magyar főkonzulátus vezetőjének jelentése Csáky István külügyminiszternek

Genf, 1940 február 19.

Tárgy: Finnország megsegítése.

A vonatk. jelentés: 4/pol.–1940.

7/pol.–1940

A Viborg előtti első finn védelmi vonal elfoglalása az itteni körökben nagy aggodalmakat váltott ki a finn ellenállás további lehetőségei tekintetében.

A népszövetségi titkárság főtisztviselői elég pesszimisztikusan nyilatkoznak és azt mondják, hogy ha Finnország a lehető legrövidebb időn belül igen nagy effektív segítséget nem kap emberekben és hadianyagban, úgy néhány héten belül kénytelen lesz kapitulálni.

Mások, főleg amerikai körök, arra hivatkoznak, hogy az Egyesült Államok legújabb repülőgépeiket bocsátják a finnek rendelkezésére; hogy többszáz repülőgép részint már megérkezett, részint utban van oda; hogy angol részről is nagymennyiségű repülőgép szállítása van folyamatban, és mindenképp azt a következtetést vonják le, hogy Finnország légi haderő tekintetében rövidesen igen meg fognak erősödni, másrészt a különböző államokban mind nagyobb számban jelentkező önkéntesek jelenléte a téli rendkívüli hidegek megszünése után mind jobban érezhetővé fog válni. Most ugyanis a dermesztő hidegekre való tekintettel csak kanadai és alpesi téli időjáráshoz szokott csapatoknak van értékük a finn harctéren és ezzel magyarázzák az aránylag kisszámú önkéntes odautazását, amely egyáltalában nem áll arányban az egész világsajtóban megnyilvánuló és állandóan hangoztatott finn szimpátiákkal. Ezek az optimisták arra is rámutatnak, hogy annak idején a németek Verdun fontos erődeit elfoglalták, és mégsem tudták áttörni. Biznak benne, hogy a finn harctéren is így fog alakulni a helyzet.

Nagy megdöbbenést keltett Svédországnak az az álláspontja, hogy nemcsak hogy nem segíti meg fegyveresen Finnországot, de még a fegyveres segítség átengedését is megtagadja. Ezen elhatározást azonban úgy értelmezik, hogy csupán fegyveres csapatok átvonulását nem engedélyezik, de a Finnországba igyekvő önkéntesek átengedése tekintetében továbbra sem fognak nehézségeket okozni, mivel ezek Svédországon még mint magánszemélyek utaznak keresztül és csak Finnországban fognak fegyveres csapatává alakulni.

A N. Sz.⁵⁷ részéről egyébként Stockholmban a svéd Renborg foglalkozik a finn segély megszervezésével, aki a titkárság szociális főcsoportján volt osztályvezető. Egyideig mellette működött mint összekötő a titkárság finn tagja, Hjelt⁵⁸ is, aki azonban jelenleg ismét visszatért Genfbe.

Krauel német főkonzul, aki a napokban tért vissza szokásos negyedévi berlini beszámoló utjáról, a finnek helyzetét teljesen kilátástalannak látja. Szerinte az oroszok eredeti követelései egyáltalán nem voltak túlzottak és azokat a finnek el is fogadták volna, de az angoloknak érdeke, hogy a háborús bonyodalmak minél nagyobb területre terjedjenek ki és ezért biztatták a finneket az orosz javaslatok visszautasítására.

Krauel szerint Németországban nem is számítottak arra, hogy az oroszok április előtt nagyobb eredményeket érjenek el. Ugylátszik, az oroszok presztizs-okokból kezdték meg mégis a téli háborút, melyben tömegbeli fölényük érvényesítésére egyáltalában sokkal nehezebben van mód. Krauel főkonzul szerint már a szállítási nehézségek miatt is kivihetetlen, hogy a finnek akár most, akár későbben megkaphassák a szükséges segélycsapatokat. Nézte az, hogy elkerülhetetlen, hogy a finnek az oroszoktól békét kérjenek, és pedig a németek közvetítésével. Persze kérdéses, hogy az oroszok annakidején előterjesztett kívánságaik teljesítését elegendőnek tartanák-e még ma is.

Krauel egyébként nem hiszi, hogy az oroszok akár Svédország, akár Norvégia egyes részeinek megszállását terveznék. Legfeljebb arról lehetne szó, – bár erre sincs indiciuma⁵⁹ – hogy esetleg egy jégmentes norvég kikötőre gondolhatnak, az olaszok által nekünk Fiumében biztosított szabadkikötő mintájára.

A m. kir. főkonzulátus vezetője:
I. osztályu konzul⁶⁰.

Jelentésemet egyidejűleg felterjesztettem a berni m. kir. Követségnek.

3 másolattal.

MOL K63 A Külügyminisztérium politikai osztályának iratai, 7/pol.–12/28–1940.

⁵⁷ Nemzetek Szövetsége.

⁵⁸ Hjelt, Edward (1855–1921): Kémia professzor a helsinki egyetemen; németországi finn követ.

⁵⁹ Bizonyíték.

⁶⁰ Az aláírás olvashatatlan.

5.

Matuska Péter stockholmi követ jelentése Csáky István külügyminiszternek

Stockholm, 1940. március hó 10.-én

49/pol.–1940.

Tárgy: Orosz békefeltételek átnyújtása. Svéd közvetítés. Idegesség a francia–angol sajtóban. A svéd hivatalos álláspont változtatlansága. Veszélyek.

A finn–orosz viszály a legutóbbi napokban drámai fordulatokhoz érkezett, amennyiben a szovjet a maga békefeltételeit a svédek közvetítésével eljuttatta a helsinki kormányhoz. A hivatalos svéd körök ebben az időben teljes hallgatásba burkolóztak, valamelyik napon még a külföldi tudósítóknak telefonálását is megakadályozták, s így természetesen a legfantasztikusabb találgatások kezdődtek. Egyeseknek felizgatott képzelete az édes anyjához ideérkezett Mártha norvég trónörökösnet összetévesztették Haakon⁶¹ királlyal, Mannerheim tábornok iderepüléséről vélték tudni, Dietrich⁶² német sajtófőnök stockholmi tartózkodásáról beszéltek. Se Haakon, se Mannerheim se Dietrich valójában nem járt itt. Ellenben tény az, hogy Paasikivi volt követ megfordult Stockholmban, ahol minden valószínűség szerint összejött Kollontaj⁶³, asszonnyal a szovjet itteni követével, majd a svédek közvetítése útján kézhezvette a szovjet békefeltételeit. Mi volt e közvetítésben a németek szerepe, azt teljes bizonyossággal nem tudtam megállapítani. A német kormány és a svéd kormány ugyan hivatalosan tagadja, hogy a közvetítésben a németeknek is lett volna szerepe, a közvélemény ezt azonban nehezen hiszi el, már csak azért is, mert

⁶¹ Haakon (1872–1957): 1905 és 1957 között Norvégia királya.

⁶² Dietrich, Otto: A német propagandaügyi minisztérium sajtóosztályának vezetője; az NSDAP birodalmi sajtófőnöke.

⁶³ Kollontaj, Alexandra Mihailovna (1872–1952): 1923 és 1945 között különböző diplomáciai tisztségeket töltött be.

bizonyos, hogy Svinhufvud⁶⁴ volt finn köztársasági elnök a napokban utazott át itt Berlin–Róma felé menet. Akárhogyan is áll a kérdésnek ez a része, kétségtelen, hogy a háboru befejezése eminens német érdek, és a német követség tényleg erősen reméli a béke létrejöttét.

Ezzel szemben az angol–francia coalitio nagy megdöbbenéssel figyeli az északi béke helyreállítására irányuló törekvéseket. Az utolsó percben füt–fát ígér a szorongatott finneknek és különösen a francia sajtóban egyre élesedő támadások érik a svéd és a norvég kormányt, amelyek a minden idegszálával a finnek felé huzó vérző szívvel, helyesen felismerve a reális helyzet tragikus komolyságát, nem tudják magukat arra határozni, hogy az angol–francia segédcsoportokat átérlessék, s a katonailag még nem kellőleg felszerelt gazdag országaikat annak a biztos veszélynek tegyék ki, hogy biztosan harctérré váljanak. A svéd kormány kemény határozottsággal állja ezt az átlátszó ostromot, amiről minden józanul gondolkodni tudó ember nyomban megállapíthatja, hogy a finneken való segítség szándéka mellett az az aggodalom is nagy szerepet játszik, hogy nem sikerül az északot a világháboruba belekevernünk és, hogy a béke létrejötte hozzá fog járulni a német prestige emeléséhez. A kormány lapjaiban keserű kommentárok hangoznak az angol–francia szövetség felé és a társaság egyes közismerten angolbarát tagjai is oly kijelentéseket tesznek, hogy még a rendkívüli mérsékletéről ismeretes Günther⁶⁵ külügyminiszter is szükségesnek találja, hogy egy francia újságírónak adott interjújában csodálkozásának adjon kifejezést afőlről, hogy a francia közvélemény mily kevés megértést tanusít a semlegesek álláspontja iránt

A svéd felelős személyek helyzete rendkívül súlyos. Benyomásom szerint a kormány el van tökéelve, hogy a semlegesség álláspontjához minden körülmények közt ragaszkodik. Egyben minden lehető elkövet, hogy az önkéntes mozgalmat erősítse, aminek biztonsága az a bizalmas felhívás, amelyet a hadvezetőség egy pár nap előtt valamennyi csapattesthez intézett, amelyben a katonákat az önkéntesként való jelentkezésre hívta fel, s amely felhívást a tisztikar tagjai egymásközt titkos mozgósításnak nevezik.

Ha ezzel szemben a béke megóvása nem sikerül, annak beláthatatlan következményei lehetnek. Ha a finnek a nyugatiaktól segítséget kérnek, a kormánynak semlegessége védelmében szembe kellene szállnia az átvonulni akaró csapatokkal, ami a közhangulat előtt annyira népszerűtlen volna, hogy komoly

⁶⁴ Svinhufvud, Pehr Evind (1861–1944): 1905-től parlamenti képviselő; 1907 és 1912 között parlamenti szóvivő; a szenátus elnöke, amely 1917-ben kimondta Finnország függetlenségét; 1931 és 1937 között köztársasági elnök.

⁶⁵ Günther, Christian: 1939 és 1945 között svéd külügyminiszter.

okunk van annak végrehajthatóságában kételkedni. Ilyen helyzetben valószínű a kormány bukása, az országnak harctérre válása és a legteljesebb bizonytalanság.

Matuska
Rendk. követ és megh. miniszter⁶⁶.

MOL K63 A Külügyminisztérium politikai osztályának iratai, 49/pol.–12/28–1940.

⁶⁶ Matuska Péter: 1937. május 5. és 1943. szeptember 13. között stockholmi követ.

Kuhl Lajos helsinki követ jelentése Csáky István külügyminiszternek

Helsinki, 1940 március 19.

16/pol.1940.

Tárgy: A finn–szovjet orosz háború befejezése.

Hiv. sz. 11/pol.1940.

Melléklet: 2 db.

Szigoruan bizalmas!

A finn–szovjet orosz háború befejezése céljából Moszkvában f. hó 9.-én megindult „béketárgyalások” f. hó 12.-én délután eredményesen befejeződtek s a két állam megbízottai a békeszerződést még aznap este alá is írták. A békeszerződéshez csatolt jegyzőkönyv szerint az ellenségeskedések március 13.-án déli 12 órakor voltak beszüntetendők, ami így is történt s ettől az időponttól kezdődőleg békeállapot állt helyre a hadüzenet nélkül háborút folytató ellenfelek közt.

(A két állam közt kötött békeszerződés szövegének német nyelvű fordítását van szerencsém *pro actis*⁶⁷ mellékelten felterjeszteni.)⁶⁸

A békeszerződés sokkal keményebb feltételeket hozott Finnország részére, mint aminők a múlt évi október–november havi finn–szovjet orosz tárgyalások folyamán orosz részről előterjesztett követelések voltak.

Ha tehát Finnország e feltételeket, három és fél hónapos hősi küzdelem után s nagy harctéri sikere ellenére mégis elfogadta, annak más oka nem lehetett, mint az, hogy a finn kormány a helyzet gondos mérlegelése után nem látott más kiutat, mellyel Finnország teljes megsemmisítése megakadályozható lett volna.

Erre vonatkozólag bátor vagyok felemlíteni, hogy Hakkarainen követ, protokollfőnök, aki a finn delegáció részéről mint tolmács részt vett a moszkvai béketárgyalásokon, a helyzetet úgy vázolta előttem, hogy Moszkvában „béke-

⁶⁷ Vizsgálódásra.

⁶⁸ A békeszerződést nem találtam a jelentés mellett.

tárgyalások” tulajdonképpen nem is voltak; az oroszok előadták feltételeiket s kijelentették, hogy Finnország vagy elfogadja azokat, vagy pedig 13.-án fokozott erővel megindul az általános szovjetorosz offenzíva.

A finn kormány, mondotta Hakkarainen, minthogy gyors és hathatós külföldi segítségre, mely nélkül a finn hadsereg hosszabb ideig eredményes ellenállásra képtelen lett volna, nem számíthatott, az adott helyzetben nem tehetett mást, mint hogy elfogadta az orosz diktátumot abban a /titkos/ reményben, hogy a tulajdonképeni, nyugaton folyó nagy háború befejezésekor, annak mikénti kimeneteléhez képest, Finnország sorsában is kedvező változás fog esetleg beállni.

Hakkarainen említést tett arról is, hogy a háború további folytatása esetén a finnek a németekkel is szemben találták volna magukat s ez a meggondolás is erősen hozzájárult a finn kormány döntésének kialakulásához. A németek ugyan nem egy elszigetelve maradt finn–orosz háborúba avatkoztak volna bele a szovjetek oldalán, hanem Svéd- és Norvégországot támadták volna meg, ha ezek területükön átengedik a francia és angol segélycsapatokat. Sőt ezeket bizonyára finn területre is követték volna, amennyiben azoknak mégis sikerült volna Finnországba eljutniok.

A francia és angol segítség ugyan elmaradt, mondta végül Hakkarainen, de ha megjött volna, akkor is kétes értékű támogatás lett volna Finnország részére, melynek területét akkor nem egy nagyhatalom, hanem egyszerre négy iparkodott volna minél alaposabban elpusztítani.

Hakkarainen szerint az oroszok vesztesége halottakban és sebesültekben 400.000 ember, a finneké 25.000, „de a legkiválóbbak” tette hozzá fájdalmasan.

Az az általános nézet és meggyőződés, hogy a kis finn hadsereg, bár a hősiességnek, kitartásnak és önfeláldozásnak eddig még ritkán tapasztalt teljesítményét nyújtotta, idegen segítség nélkül legfeljebb áprilisig tudott volna ellentállni az orosz tulerőnek, ezek szerint teljesen beigazolódtott.

A finn hadsereg, mint azt több, hitelt érdemlő forrásból hallottam, teljesen ki volt merülve a három és félhónapos szakadatlan harcok következtében s utánpótlás már nem állt rendelkezésre. Az orosz légiflotta tulnyomó fölénye viszont napról-napra erősebbé vált ugyanannyira, hogy a békekötést megelőző napokban lefolyt légi harcokban 200 orosz géppel már csak 5–6 finn gép tudta felvenni a harcot.

Mindennek teljes tudatában tehát a finn kormány a két rossz közül a kisebbiket választotta, a fentebb említett titkos reményen felül talán abban is bízva, hogy az orosz feltételek oly kemények, hogy a szovjetek később nem fognak újabb követelésekkel jönni, mint ahogy az a balti államokat fenyegeti s amire

alapos kilátás lett volna, ha novemberben békés uton teljesítik az orosz követeléseket.

m. kir. követ⁶⁹.

MOL K63 A Külügyminisztérium politikai osztályának iratai, 16/pol.–12/28–1940.

⁶⁹ Az aláírás olvashatatlan. A helsinki magyar követ ekkor Kuhl Lajos volt.

Kristóffy József moszkvai követ jelentése Csáky István külügyminiszternek

Moszkva, 1940 március hó 20.-án.

45/pol-1940

Tárgy: A szovjet–finn békekötés.

A szovjet–finn békekötés előzményeiről és a tárgyalások lefolyásáról van szerencsém itteni információk alapján a következőket jelenteni.

A svéd kormány részéről az első tapogatózó kísérletek a szovjet–finn háboru békés megoldása érdekében január közepe táján történtek. Az igen bizalmas megbeszélések a svéd külügyminiszter és Kolontai stockholmi szovjet követnö között folytak. Amilyen mértékben növekedett annak a veszélynek lehetősége, hogy a viszály általános északi háboruvá fejlődik, akár a nyugati nagyhatalmak aktiv katonai beavatkozása, akár pedig a szovjet agresszió kiterjesztése folytán, a svéd kormány növelte erőfeszítéseit a béke helyreállítása érdekében, amely egyedül biztosíthatta a Skandináv-államok semlegeségének fenntartását.

A svéd kormány által elérni kívánt cél egy oly béke létrehozásában állott, amely, ha nagyobb területi áldozatokkal is, biztosítaná Finnország függetlenségét. E szempontból Stockholmban a legnagyobb nehézségeket abban látták, hogy a szovjet kormány messzemenően lekötötte magát, az ellenségeskedések megindulásának pillanatában, a Kuusinen-féle népkormánynak nevezett kommunista kormány mellett, amelyet a vele megkötött kölcsönös segélynyújtási szerződés aláírása óta Finnország egyedüli törvényes kormányának tekintett. Mint emlékeztet a szovjet katonai akció bejelentett célja volt a finn nép felszabadítása a „Mannerheim-banda” és „a fegyérgárdisták” gyászos uralma alól és a népkormánynak hatalomra ültetése.

A várt nehézségek folytán a svéd kormány a megbeszéléseket igen óvatosan vezette és egyelőre alig remélt gyors eredményt. Annál nagyobb meglepetést okozott, hogy Kolontai asszony február első napjaiban célzást tett a svéd külügyminiszter előtt arra, hogy a Kuusinen-kormány problémáját esetleg valamilyen módon ki lehetne kapcsolni és a népkormány létezésének nem kell okvetlenül a megegyezést meghiusítani.

E kedvező fordulat után a február közepén ideérkezett új svéd követ⁷⁰ azzal az utasítással birt, hogy folytassa az előkészítő megbeszéléseket és lehetőleg igyekezzék a szovjet békefeltételek tekintetében közelebbit megtudni. Assarson követ, mint maga mondotta, nagy nehézségekre számított, de ebben a feltevésben igen kellemesen csalódott. Megbízólevelét február 25.-én nyújtotta át és ezt követően Molotov-nál tett első látogatása alkalmával az utóbbinál a legjobb diszpozíciót találta a megegyezés szempontjából. A szovjet-kormányelnök hangsúlyozta, hogy a Szovjet-Uniónak nincsenek hódító szándékai Finnországgal szemben és sejtette azt is, hogy nincsen akadálya annak, hogy a békefeltételek szovjet részről konkretizáltassanak. Ettől kezdve most már az események gyorsan peregtek. Miután a svéd kormány meggyőződött arról, hogy finn részről is fennáll a komoly szándék a megegyezésre, a szovjet békefeltételeket a moszkvai svéd követség titkárja március 1.-én repülőgépen vitte Stockholmba.

Említést érdemel, hogy itt oly vélemények is felmerültek, különösen az északi államok képviselői részéről, hogy a finnek visszavonulása Viipuri-ig nem kizárólag a szovjet katonai nyomás hatása alatt történt, hanem politikai célzattal is, hogy a szovjet-kormány békefeltételeinek konkretizálására megfelelő helyzetbe jusson.

Az előzetes békefeltételek, úgy értesültem, területi szempontból súlyosabbak voltak, mint a Moszkvában aláírt békeszerződés rendelkezései, amennyiben Petsamo átadását is előírták.

A finn delegáció március 7.-én érkezett Moszkvába Ryti miniszterelnök és Paasikivi tárcanélküli miniszter vezetése alatt svéd utlevelekkel, álnév alatt, külön repülőgépen. Érkezésükről a legszűkebb körű szovjet-tényezőkön kívül egyedül a svéd követ tudott, aki a finn delegátusoknak itt tartózkodásuk alatt mindenben segítségére volt. A finn delegáció itt létét a szovjet sajtó természetesen épügy, mint a stockholmi megbeszéléseket, teljesen elhallgatta és a diplomáciai valamint a külföldi sajtó körökben csupán március 9.-én kezdtek igen ellentmondó hírek elterjedni a moszkvai tárgyalásokról.

Svéd kollégámtól hallottam, hogy a finn delegáció rendkívül nyomott hangulatban érkezett ide. Okozta ezt a súlyos területi követeléseken kívül elsősorban az a feltevés, hogy szovjet részről, ha el is ejtették a Kuusinen-kormányt, de legalább is ragaszkodni fognak ahhoz, hogy ennek egynehány tagja helyet kapjon a finn kormányban; egy ily feltétel azonban elfogadhatatlan lett volna a finn tárgyalók részéről.

⁷⁰ Assarson, Vilhelm.

A megbeszélések a Kremlben március 8.-án kezdődtek és az itteni szokásnak megfelelően rendszerint éjjel folytak. Szovjet részről a tárgyalást Molotov vezette és Sztalin azon egyetlen alkalommal sem vett részt; a mellékszobában tartózkodva nyitott ajtón át hallgatta a tárgyalás menetét és Molotov útján adta meg instrukcióit.

A kezdeti nehézségek után a megbeszélések gyorsan haladtak és mindkét részről elhatározott szándék volt azokat március 12.-én befejezni. Szovjet részről a gyors befejezésre törekedtek, hogy a tárgyalás eredménytelensége esetén a katonai akció az olvadás beálltaig mielőbb teljes erővel folytatható legyen, finn részről pedig kívánatos volt a megbeszélések néhány nap alatti befejezése, mivel az angol–francia ajánlatra a csapatok küldésére vonatkozólag válaszolni kellett.

A tárgyalások folyamán finn részről elért legnagyobb eredmény abban állott, hogy Petsamóról való lemondás követelését szovjet részről elejtették.

Szovjet katonai részről e követeléshez kezdetben ragaszkodtak ugyan, de Sztalin befolyására, aki állítólag állandóan mérséklőleg hatott a szovjet katonai képviselőkre, e feltétel kimaradt a békeszerződésből és csupán Petsamóra vonatkozólag bizonyos megkötéseket írt elő. Igen kedvezően befolyásolta természetesen a kialakult atmoszférát, hogy Kuusinenről és kormányáról a tárgyalások alatt egyetlen szó sem esett.

Az események hű képéhez tartozik, hogy a svéd kormány, mint azt svéd kollégám ismételten hangsúlyozta, békeközvetítési tevékenysége során, nem vette igénybe más kormányok támogatását. Mindenesetre nem kizárt, hogy a német kormány a svéd akciótól különállóan befolyásolta a szembenálló feleket a béke érdekében.

A szovjet sajtó március 13.-án közölte a szovjet nyilvánossággal a béke megkötését és e napon ahhoz csupán a Pravda fűzött egy rövid keneteljes és kevésbé őszinte hangú kommentárt, amelyről, miután az jellemző a szovjet gondolkodási módra, más helyt vagyok bátor jelenteni. Viszont a békeszerződés pontjainak felsorolásától bátor vagyok eltekinteni, mivel azokat a sajtó közölte.

A békeszerződést a politikai téren levonható konkluziók szempontjából vizsgálva, szerény nézetem szerint, elsősorban a Szovjet-Unió rendkívüli békekészsége a figyelemre méltó, amely beigazoltnak látszik különösen akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy szovjet részről, mint azt az angol miniszterelnök az alsóházban megállapította, még az angol kormányhoz is eljuttatták a békefeltételeket. A Szovjet-Unió kétségtelenül megtudta valósítani azokat a követeléseket, amelyeket Finnország a múlt év november havában visszautasított. Sztratégiai, politikai és gazdasági érdekei biztosítva lettek és a Finn-öböl ismét teljesen orosz fennhatóság és ellenőrzés alá került. Mindezt azonban elérte az-

zal az áldozattal, amely politikai presztizsén rendkívüli csorbát ejtett, hogy el kellett ejtenie a Kuusinen-kormányt és ezzel önmaga állította kellő megvilágításba a szovjet politika metódusait.

A szovjet békekészség előidézője kétségtelenül az volt, hogy a kis Finnország ellenállása az óriási szovjet birodalom organizációját oly rendkívüli teherpróba elé állította, amelynek szimptomái, mint arra jelentéseimben bátor voltam többiben rámutatni, számosak voltak. Ha a teherpróba még tovább fennállott, avagy súlyosbodott volna a nyugati nagyhatalmak aktív beavatkozása által, annak könnyen oly visszahatásai lehettek volna, amelyek nehéz helyzetet teremthettek volna a kommunista berendezkedés belső életében.

Finnország, amelyet a Szovjet-Unió nem tudott legyőzni és amelyet a viszály erkölcsi győztesének lehet tekinteni, leplezte le Sztalin-államának gyengeségeit, amelyekre ugyan a további szovjet-aktivitás megítélése szempontjából elhibázott volna egyedül építeni, de mulasztás volna tekintetbe nem venni.

Kristóffy
m. kir. követ⁷¹.

MOL K63 A Külügyminisztérium politikai osztályának iratai, 45/pol.–12/28–1940.

⁷¹ Kristóffy József: 1939. szeptember 30. és 1941. június 27. között moszkvai követ.

Melocco János útimarsall beszámolója

A magyar önkéntes zászlóalj útja Budapesttől az
angliai kikötőig. 1940. II. 7.-20.-ig.

Az önkéntesek⁷² különvonata február 7.-én este 6 óra 55 perckor indult el a déli teherpályaudvarról. Kelenföldön Balogh József zászlós vezetésével felszállt az előzőleg leszerelt hét kiskorú önkéntes. A legénység hangulata az utazás kezdetén igen jó volt. A parancsnokság az út magyar szakaszán az elszámolások befejezésével foglalkozott. Nagykanizsa előtt kiderült, hogy a pontos létszámot senki sem ismeri. Leszámoltuk a vonaton tartozkodó legénységet s ekkor kiderült, hogy a jegyzékben szereplő 338 fő helyett 341-en vannak a vonaton. Nagykanizsán Kőszegi zászlós magához vette a nálunk lévő felesleges utleveleket és így 341 utlevéllel léptük át a határt. A jugoszláv határállomáson felszállt a vonatba egy jugoszláv csendőrtiszt, aki a szállítmányt az olasz határig kísérte. Amikor a jugoszláv vasutasok leszámolták a legénységet kiderült, hogy 342-en vagyunk, mert egy embert, aki az egyik kocsiában a pad alatt aludt első ízben nem számoltuk le. A Kotorról visszatérő magyar vasúti tisztviselővel megüzentük Nagykanizsára Kőszeginek, hogy a nála lévő felesleges utlevelek közül egyet expressz légipostán továbbítson Párisba a magyar követségre. A jugoszlávoknál a létszámon felüli emberrel mégsem lett baj, mert Hajduczki István IBUSZ titkár egész éjszaka a jugoszláv vonatkísérőket itatta saját tokaji borával úgy hogy azok megfélemedtek a létszám problémáról.

A jugoszlávoknak egyébként sejtelmük sem volt róla, hogy mi az utazás célja és nem is igen kérdezősködtek. Mindvégig igen előzékenyen bántak velünk.

8-án reggel érkezünk az olasz határállomásra. A vonaton vízhiány volt, a legénység sem inni sem mosdani nem tudott, mert a fagyveszély miatt a kocsik tartályaiban sem volt víz. Az olaszok a legnagyobb előzékenységgel felajánlották, hogy a legénység Postumiában szálljon le és mosakodjék meg a pályaudvaron. Ez azonban az időhiány miatt nem volt megvalósítható. A vonat mellett igen sok olasz gyűlt össze és élénken barátkozott az önkéntesekkel. Amikor a vonat elindult, lelkesen Evivázni kezdtek, a mi legénységünk pedig a kocsi folyosóján felsorakozva tisztelgett az olasz zászló előtt és a Giovenizzát

⁷² 342 fő, de csak 338-nak volt vízuma.

énekelte. Az olasz vasutasok is megszámozták az embereket, ők is 342-t számoztak, de minthogy az olasz vasutas szabályzat szerint különvonatért ugyanis 350 jegyet kell fizetni, nekik csak az volt fontos, hogy ennél többen ne legyenek a vonaton. Az olasz hatóságok részéről egy rendőrtiszt kísérte a vonatot. Bivio-ból telefonáltunk Mestrébe, hogy az ottani állomáson várjanak viztanokkal, hogy a kocsik tartályait meg lehessen tölteni. Mestrébe érve azonban kiderült, hogy a viztartályok csapjait nem lehet elzárni és így a víztöltés nem sikerült. Arra, hogy az embereknél levő vizesüvegeket megtölthessük Mestrében sem volt időnk. A vízhiány annál érezhetőbb volt, mert a legénység sós szalonnát és szalámit kapott az utra és így a szomjúság igen hamar jelentkezett. Ennek ellenére a hangulat egyre jobb lett. Este nyolc órakor érkezünk meg Torinoba, a közbeeső állomásokon több ízben megkíséreltem, hogy a nálam lévő háromezernyolcszáz lírás csekket beváltsam és az embereknek legalább narancsot vásárolhassak, de egyetlen állomási pénztár sem tudta a csekket beváltani. Az emberek utközben a magukkal hozott magyar pénzből próbáltak narancsot és limonádét vásárolni. Itt azonban előfordult olyan eset is, hogy az olasz árusok tíz pengőért adtak két narancsot. Egyesek a jugoszláv határon pengőért dinárt vásároltak, de ezt Olaszországban sehol sem fogadták el.

Torinóban egy óránál tovább állt a vonat s ez alatt sikerült a torinói állomási étkezde vezetőjével megegyeznem, hogy ő hitelezze nekem a legénység között szétosztandó limonádé és narancs árát. Biztosítéku letétbe helyeztem nála a 3800 lírás csekket, azzal, hogy visszatérőben beváltom és kiegyenlítem a tartozást.

Ekkor már több mint huszonnégy órát töltöttünk el ivóvíz nélkül a legénység ennek ellenére egyáltalában nem elégedetlenkedett, és lelkes éljenzéssel fogadta a kiosztott narancsot és limonádét.

Torinoba egy rendőr komisszárió szállt fel a vonatra, aki a határátlépést ellenőrizte. Azt kívánta, hogy mindenkinek adjuk át a saját utlevelét, hogy a fényképről ellenőrizhesse, vajjon másvalaki nem távozik-e el az országból a különvonattal. Hozzátette, hogy erre az óvintézkedésre azért van szükség, mert igen sok olasz kísérli meg a szökést, hogy Finnországba menjen önkéntesnek. Minthogy az utlevél nélkül utazó emberünk a terv végrehajtása esetén kellemtelenséget jelenthetett volna Hajduczkival, igyekeztünk lebeszélni szándékáról. Ez néhány doboz cigaretta és két üveg rum segítségével sikerült is. Így azután zavartalanul jutottunk el Modaneig.

Olaszországban végig igen sok hivatalos és katonai személlyel beszéltem. Mindnyájan a legnagyobb rokonszenvvel beszéltek rólunk. Hangoztatták, hogy a magyar–olasz barátság a mostani háború folyamán érvényesülhet a legjobban, mert végre közös céljaink vannak. Mindkettőnknek az az érdeke, hogy Németország tulzott hatalmi vágyát megtörjék, anélkül azonban, hogy a német

birodalmat teljesen tönkretennék. Torinóban egy őrnagy a többi között azt a kijelentést tette, hogy az olaszok a legnagyobb örömmel mennének a finnek segítségére, de nekik is készen kell állniuk, mert a háborút Olaszország beavatkozása fogja eldönteni. Ők már alig várják, hogy a németek ellen mehessenek.

A németellenes hangulat egyébként mindenütt igen érezhető volt. Annak ellenére, hogy én a legnagyobb óvatossággal beszéltem a német kérdéstről és általában a háborúról és egyetleneg németellenes kijelentést sem tettem, ők maguktól tértek rá erre a témára. Az is megállapítható volt, hogy a németellenes hangulat következtében Olaszországban Mussolinival és a fascizmussal szemben is bizonyos elkeseredés mutatkozik. Az olaszokat benyomásom szerint elsősorban az bántja, hogy nem csinálhatnak egy-két utcai tüntetést Németország ellen. Panaszkodnak, hogy az olasz sajtó teljesen tájékozatlanul hagyja őket az európai eseményekkel kapcsolatban. Igen nagy mértékű rokonszenvet tapasztaltam olasz részről Franciaországgal szemben. Katonatisztek jelentették ki, hogy az olasz hadsereget semmi körülmények között sem lehetne Franciaország ellen háboruba vinni. Arról beszéltek, hogy Mussolini szeptemberben Németország mellett be akart lépni a háboruba, de ezt a szándékát a vezérkar ellenállása megghiúsította. Hangsúlyozták, – főleg tiszték – hogy Olaszországban Angliát is sokkal rokonszenvesebben ítélik meg, mint eddig.

Jugoszláviával szemben meglehetősen nagy ellenszenvet tapasztaltam. Az olaszok érzik, hogy a Jugoszlávia iránti barátság csak pillanatnyilag áll fenn, de semmi esetre sem alkalmas arra, hogy a két nép közötti gyűlöletet megszüntesse.

Minden olasz kivétel nélkül előhozta a magyar–román problémát, egyesek csodálkozva kérdezték, hogy lehet az, hogy mi önkénteseket küldünk Finnországba, amikor rövidesen sor kerülhet az erdélyi probléma megoldására. A maguk részéről a legnagyobb megértéssel viseltettek az erdélyi kérdés iránt. Igen sokan úgy tudják, – és ezt visszatérően milánói – és torinói ismerőseimtől is hallottam – hogy a román határon magyar területen két olasz hadosztály állomásozik.

Olaszországban még eddig sohasem tapasztaltam, olyan elégedetlenséget a fascizmussal szemben, mint most. Különösen azt kifogásolják, hogy egyes vezető fascista személyiségek óriási vagyont szereztek maguknak. Cianoról⁷³ azt hallottam, hogy megszerezte magának az egész olasz szénkereskedelmet és ma már akkora vagyont gyűjtött össze, hogy Volpinál is gazdagabb.

⁷³ Ciano, Galiazzo Cortellazzo (1903–1944): Mussolini veje; 1936 és 1943 között külügyminiszter; 1943-ban követ a Szentszék mellett; részt vesz Mussolini megbuktatásában; a fasiszta párt parancsára agyonlövik.

8.-án este 11 óra tájban értünk a francia határra. Itt egy vezérkari ezredes üdvözölt bennünket, kijelentette, hogy mindenben rendelkezésünkre áll és az a megbízása, hogy a francia hadsereg nevében köszöntse a magyar önkénteseket. Bemutattam neki a tisztikart. Kémeri Nagy Imre szabályosan jelentkezett, ami igen jó hatást tett. A határállomáson katonák vártak minket kávéval és csészekkel, úgy hogy az egész legénység percek alatt meleg italhoz juthatott. A franciák még nagyobb előzékenységgel fogadtak, mint az olaszok. A legénységet meg sem számolták, csak felírták az általunk közölt adatokat. Francia területen végig kíséret nélkül utaztunk. Mindössze az egyik kocsiban tartozkodott a francia vasút egy megbízottja, hogyha valamiben szükségünk van, rendelkezésünkre álljon. A francia bizottságot, amelynek az adatokat mondtuk be és az utleveleket adtuk át láttamozás végett, természetesen szintén megvendégtük, amit igen nagy meglepetéssel fogadtak. Megkértem a franciákat, hogy reggel kilenc órakor Dijonban szintén meleg kávé adjanak az embereknek. A franciák szívélyes fogadtatását induláskor háromszoros „huj, huj hajrá!”-val köszöntük meg. A francia tisztek tisztelegtek, amíg az egész vonat el nem haladt előttük. A legénység hangulata egyre jobb volt. Éjszaka megszámloltuk az alvó legénységet és megállapítottuk, hogy minden izgalom fölösleges volt, mert éppen annyi ember van, mint utlevél. Az éjszaka simán telt el, megállás nélkül haladtunk Dijonig. Itt az értesítés alapján ismét francia katonák vártak kávéval és ezenkívül, anélkül, hogy kértük volna sonkászsemlét is osztottak szét. Dijonban egyébként lemaradt a vonatról Patarsics karpaszományos őrmester. Egy francia tiszt kérte meg, hogy nézzen utána, vajjon mindenki a vonaton van-e? A vonatról senki sem hiányzott, Patarsics azonban lemaradt.

Öt perccel tizenkét óra előtt érkeztünk meg Párisba. Az állomáson Ajtay Miklós várt bennünket Ivalo⁷⁴ finn követségi tanácsossal, a finn konzullal és még egy urral a konzulátusról. Paasonen⁷⁵ ezredes elnézést kért, de nem tudott kijönni az állomásra. Egy francia százados jött ki elénk a hadsereg részéről és közölte, hogy a legénységet az egyik közeli laktanyában várják ebédre. Hat ember a vonaton maradt a poggyász őrzésére, mert a különvonatot közvetlenül Dieppbe irányították. A többiek autobuszon mentek a laktanyába ebédelni. A laktanya udvarán az emberek felsorakoztak és zárt sorokban vonultak az ebédhez, ami a laktanya parancsnoksága és a francia legénység előtt is, igen jó hatást tett. Eleinte kissé csodálkoztak azon, hogy a magyar legénység teljesen német mintájú fegyelemben van megszervezve. Később, amikor a tisztek a le-

⁷⁴ Ivalo, Asko: Franciaországi finn követségi tanácsos; 1947-től az első hágai finn követ.

⁷⁵ Paasonen, Aladar: Franciaországi finn követ; Mannerheim helyettese a moszkvai tárgyaláson; a finn tárgyaló-bizottságban katonai szakértő.

gényességgel együtt mentek az étkezdébe és leültek az asztalhoz, – bár nem étkeztek ugyanott, mert részükre a tiszti étkezdében terítették, – a francia tisztikarban általános tetszést aratott és megállapították, hogy a magyar tisztiek demokratikus magatartása mégis igen távol áll a német mentalitástól. A laktanya parancsnoka egy tüzérezredes, igen melegen üdvözölte a tiszteket és meghívta őket a tiszti étkezdébe. Az ebéd igen jó volt, de tisztjeink meglepetéssel látták, hogy milyen piszok van egy francia tiszti étkezésben. Embereinket már előre előkészítettem arra, hogy Franciaországban és Angliában ne várjanak olyan fegyelmet a katonaság részéről, mint idehaza és elmondtam, ennek az okait is. Lehet, hogy ezt megértették, de azért megállapították, hogy a mi rendszerünk mégis különb.

A francia laktanyában több magyar zsidóval találkoztunk, aki jelenleg a francia hadseregben teljesít szolgálatot. Ezek tolmácsolták a beszélgetést és nagyon rendesen viselkedtek. A francia katonaság körében a hangulat igen németellenes. Nem annyira nemzeti szocializmust, mint inkább a poroszokat gyűlölik. Az olaszokat nem tulságosan szeretik. Minket a legnagyobb barátsággal fogadtak és semmiféle célzás sem történt a németekkel való viszonyukra.

Míg a legénység ebédelt telefonáltam Dijonba a lemaradt Patarsics miatt. A dijoni katonaparancsnok közölte, hogy Patarsicsot az express vonattal továbbították Párisba.

A finn követségnek átadtam a magunkkal hozott utlevéljegyzékeket, hogy ezzel meg lehessen könnyíteni az angol–norvég és svéd vizum megszerzését. A finnek a névjegyzékeket igazolással látták el. Ezeken a jegyzékeken természetesen 341 ember szerepelt.

Délután három órára a legénység ismét autobuszon a Saint Lazare pályaudvarra ment, ahova közben áttolták a különvonatot. A pályaudvar környéke és a felette átvezető közuti híd zsufoolásig megtelt franciákkal és párizsi magyarokkal, mert Párizsban a magyar követséget kivéve, mindenki pontosan tudta, hogy magyar önkéntesek utaznak Finnországba. Csodálatosképpen még a vonat indulásának időpontját is tudták. Itt ismét lelkes ünneplésben volt részünk, a franciák cigaretta csomagokat, csokoládét, képeslapokat, sőt frankokat dobáltak le a legénységnek. A pályaudvaron már ott várt Patarsics, akit a Garre de Lyonon egy francia tiszt várt és átkísért a Saint Lazare-ba. Utközben Dijonban és Párizsban is megebédeltették. A vonat indulása előtt szétosztották a legénység között a kulacsokat, melyeket a francia hadügyminisztériumban Ajtay szerzett meg. Ajtay megállapítása szerint a párizsi finn követség lehetőleg minden munkát áthárított magáról a francia hadseregre és a londoni követségre. Paasonen sem az érkezéskor, sem az induláskor nem jött ki a pályaudvarra, ami nem tett nagyon jó hatást. A vonat elindulásakor a franciák újból lelkesen

ünnepeltek, a párizsi magyarok pedig a Himnuszt énekelték, amit a francia katonák tisztelegve hallgattak végig.

Vass hadnagy egy emberrel lemaradt Párizsba, mert Kémeri utasítására elmentek levelezőlapokat venni a legénység részére. Ajtayt megkértem, hogy gondoskodjék utánunk küldésükről. Mint Ajtay később közölte a jelenlévő finn urak – ugyanazok, akik az ékezésnél ott voltak – mihelyt értesültek róla, hogy komplikáció van, menekülésszerűen eltűntek a pályaudvarról.

Az emberek hangulata a párizsi meleg ebéd és a barátságos fogadtatás hatására alatt egyre emelkedettebbé vált. Elragadtatással dicsérték a franciákat, sajnos az olaszok rovására. Ennek mindenesetre többek között az volt az oka, hogy Franciaországban megszervezték az ellátást, Olaszországban nem.

Este 11 óra tájban értünk Dieppbe. A fogadtatás itt is igen előzékeny volt. Vass hadnagy emberével már ott várt minket, mert őket Rouen-non keresztül a luxusvonattal utaztatták Dieppeig. A behajózás meglehetősen nehézkes volt, mert a Versaille gőzös meglehetősen szűk és nem csapatszállításra méretezték. Az elhelyezés elég siralmas, az emberek legnagyobb része hátizsákján helyezkedett el. A hajón rajtunk kívül egyikét utas és mintegy harminc sebesült, illetve szabadságos angol katona utazott. A kapitány igyekezett segíteni az elhelyezkedési nehézségeken, de azért legtöbbet némi borralaló segített. Az embereknek teát és ennivalót adtak, de eleinte nehézkesen ment a szétosztás, mert a zsufolt hajón kellett átvergődni, hogy a bárba juthassunk. Ujabb borralaló segítségével sikerült elérni, hogy a pincérek hordták körül a vacsorát. Kémeri az embereknek fejenként tiz frankot osztatott ki, ami tulajdonképpen felesleges volt, mert vacsorát kaptak, levelezőlapjuk is volt és mindegyik kinyithatta a rumos üvegét. Elsőnek az angolok rugtak be, akiket a mieink barátságosan töltogettek rummal. Éjszaka mindenki tengeribeteg volt, így szerencsére nem lehetett megállapítani, hogy ki rókázik a tengertől és ki a rumtól. A tenger rossz volt. A rosszullét meglehetősen hátrányos volt, mert az Angliába való belépésre mindenkinek külön belépési lapot kellett kiállítani az utlevél alapján és így az egész munka rám maradt. Ezáltal nem tudtam az emberek után nézni, a parancsnokok pedig nem számítottak, mert azok is betegek voltak. Így azután egész éjszaka általános rendetlenség, artikulálatlan ének, egyszóval felesleges zürzavar uralkodott a hajón. Szerencsére az angolok sokkal botrányosabban viselkedtek, mint a mieink, úgyhogy a hajó személyzete még csodálkozott is a fegyelmükön. Reggel felé ráfutottunk egy elszabadult angol aknára, ez azonban a nemzetközi egyezményes biztonsági intézkedések betartása miatt nem robbant fel, s így egy erős ütődéssel megusztuk a dolgot.

Éppen elkészültem a névcédulákkal, mikor reggel 9 óra tájban megérkezünk Newhaven-ba.

Franciaországi utunk kifogástalanul meg volt szervezve. A francia hadsereg és a vasutársaság is mindent megtett az utazás megkönnyítésére, ami mindenestre nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a legénység kifogástalan állapotban érkezett Angliába. Utközben egy emberünk megbetegedett a két orvos azonban alapos vizsgálat után megállapította, hogy csak erősebb tünetekkel jelentkező, de nem veszedelmes influenzája van. Párizstól Dieppe-ig és a hajón is sikerült jól elhelyezni, úgyhogy Angliába már sokkal jobb állapotba érkezett meg.

Külön megemlékezem itt Hajduczky Istvánról, aki mindvégig a legnagyobb lelkesedéssel és önfeláldozással működött. Nemcsak hogy álmatlanul töltötte a két éjszakát és minden igyekezettel azon volt, hogy az olaszországi vízhiányt valahogy kiküszöbölhesse, hanem ezenfelül bizonyos kiadásoktól sem riadt vissza, amelyek itt-ott borralalózás és itatás szempontjából szükségessé váltak, hogy a létszámon felüli ember ne jelentsen kellemetlenséget. Költségeit nem engedte megtéríteni, mondván, hogy ezzel ő is hozzá akar járulni az akció sikeréhez. Kémeri a zászlóalj parancsban mondott neki köszönetet. Azt hiszem célszerű lenne itthon is megfelelő elismerésben részesíteni.

10-én délelőt 10 órakor indultunk el különvonaton Newhavenből. Az állomáson angol részről a Cunard-White Star Line képviselőjében Shepherd főtanácsa fogadott minket két másik urral, míg magyar részről a finn követség felkérésére, dr. Wolf Károly a londoni kereskedelmi tanácsos beosztottja és Kézdi Kovács Elemér festőművész jelent meg Newhavenben. Az angol kormány a fenti hajóstársaságot bizta meg, a szállítás és elhelyezés lebonyolításával, nehogy a dolognak hivatalos jellege legyen. A magyar követség csak péntek délután egy nappal érkezésünk előtt értesült érkezésünkről, amikor a finn követség megkérte őket, jelöljenek ki valakit, aki az embereknek segítségére lehet Angliában.

Az angolok első kérése az volt, hogy lehetőleg igyekezzünk tartozkodni a katonás fellépéstől és meglehetősen megijedtek, mikor látták, a három napja utazó legénység fegyelmezett magatartását. Az éjszakai mulatozásnak már semmi hatását sem lehetett látni, mindössze két embert kellett erélyesebben felmosdatni és felöltöztetni, az egyik még ráadásul utolsó pillanatban tizenöt botot is kapott, de zárt helyen, hogy a nyugati demokráciára ne tegyünk tulságosan barbár hatást. Így azután simán ment minden. Az angolok csodálkozva látták, hogy a beszállásra szánt idő tulságosan hosszú volt, mert tizenöt perc alatt mindenki a helyén ült a vonatban. Így a különvonat korábban is indult el, mint tervezték. A beutazási formalításokat igen simán intézték el, mindenki vízum nélkül lépett be Angliába, az utlevélbe mindössze a határátlépést jegyezték fel. Utközben Shepherd közölte, hogy a finnek által értünk küldött hajó utközben elsüllyedt és így Londonban kell várnunk, egy újabb hajó érkezésére. Londonban az embereket szállodákban helyezik el. Minden közbevetésem

eredménytelen maradt, mert kijelentették, hogy sem Londonban, sem Londonon kívül más elhelyezési lehetőség nincs.

Délben tizenkét óraker érkezünk meg Londonba. Az angolok itt ismét kérétek, hogy kerüljük el a katonás fellépést. Kémeri ellenkezett, de nagy nehezen sikerült rábeszélnem, hogy tekintsen el a parádétól. Kémeri erre felsorakoztatta a legénységet a Viktória pályaudvaron és a következő beszédet intézte hozzájuk:

„Az egész vigyázz! Mindenki viselkedjék úgy, mintha polgári egyén volna. Sorból kilépni nem szabad, takarás, igazodás meg legyen, beszélgetni tilos és aki nem tart lépést azt bezárom. Irány a kijárat. Zászlóalj indulj! Oszolj!”

Az angolok nem egészen értettek egyet Kémerivel a polgári viselkedés megítélésében, de ezen már nem lehetett segíteni.

A vonaton történt eseményekhez hozzátartozik még az, hogy az egyik a két ittas közül bicskát rántott Szatmáry Király Ádám hadnagyra, de kilenc jól irányzott pofon helyreállította a fegyelmet.

A pályaudvarról autóbuszokon szállították a legénységet a szállodákba. A parancsnokságot a többinél igen sok fokkal különb szállodába akarták elhelyezni, mint a legénységet, de közöltük velük, hogy egyrészt a beosztott tisztek az embereikkel együtt maradnak és a parancsnokság szállodája ne legyen sokkal jobb a legénységénél. Így azután a parancsnokság az Endseigh-hotelben lakott, a legénység szállodái pedig a következők voltak: George, Warman, Northumberland, Tyne, Inverdloy, Inverclay, Midlothian, James. Valamennyi szálloda a Euston és a Kings Cross pályaudvarok közelében fekszik.

Egyelőre még nem volt semmi baj, de előre látható volt, hogy a zászlóalj szétforgácsolása nem vezethet jó eredményre.

Ebéd után megjelent a szállodánkban Knorring finn kereskedelmi tanácsos, akinek átadtuk a Párizsban láttamozott névjegyzékeket a svéd és norvég vizum megszerzése céljából. Közölte, hogy az emberek valószínűleg négy csoportban fognak utnak indulni és pedig három ötven főnyi csoport a New Castle és Bergen között közlekedő postahajókkal, a harmadik nagyobb csoport pedig a mi rendelkezésünkre bocsátott Meteor norvég yachton. Az utolsó csoport előreláthatólag február 16.-án indul utnak. Érdeklődött ellátásunk iránt és a felszerelés iránt is. Közöltem, hogy a legénységnek nincs fontja és több ruházati cikk is hiányzik. Kértem, hogy amennyiben lehetséges utaltasson ki fejenként két shillinget dohányra. Megígérte, hogy mindenről gondoskodni fog. Átadta a finn követ üdvözlőit és kérte, hogy bármilyen nehézségünk van forduljunk hozzájuk. Este a finn követség egy megbízottja jelent meg nálam és hozott minden ember részére öt shillinget. A pénzt nem osztottuk ki az embereknek, hanem egy részéért dohányt vásároltunk, a többit a szakaszparancsnokoknak adtuk át, hogy alkalmanként osszanak ki az embereknek.

Este végigjártuk a szállodákat és felülvizsgáltuk a légénység elhelyezését. A szállodák minősége általában megfelelt volna az igényeknek, nagyobb baj volt azonban, hogy az egész városnegyedben nyüzsgöttek a nem kétése foglalkozású hölgyek, úgyhogy már az első este az elsötétítés leple alatt igen angyalföldi hangulat kezdett uralkodni. Nagy hiba volt, hogy csak egy utlevéljegyzékünk volt ebben azonban az álnéven utazók valódi neve nem szerepelt és nem volt névjegyzékünk az egyes szakaszbeosztásokról sem. Ennek következtében napokig nem tudtuk megállapítani, hogy tulajdonképpen ki van Londonban és ki nincs. Napokig nem derült ki, hogy ki melyik szállodában lakik, mert a szállodák által megadott létszámok nem stimmeltek, a szállodás épügy nem tudta hány ember lakik nála, mint a parancsnokok. Ha valaki megakart volna szökni, soha ki nem derülhetett volna, hogy vészelt el. Utközben Kémeriek elkezdtek ugyan névjegyzékeket csinálni, de ezek a végén sohasem stimmeltek. Volt már vagy öt különböző névjegyzék mire Londonba értünk, de mind-egyiken más nevek szerepeltek.

A legtöbb szállodában baj volt a fűtéssel. Ahol van fűtés, ott is gáz vagy villany automata kályha van egyikét szobában, amely pénzbedobásra működik. Megmondtam a tulajdonosnak, hogy dobjanak be pénzt az automatákba és írják fel a számlára, ezt megígérték. Az elhelyezés egyébként szintén meglehetősen össze-vissza volt, mert aki egyedül aludt egy szobában, az lehetőleg beköltözött egy olyan szobába, ahol már ketten voltak, hogy a sógorral és a komával egy ágyban aludhasson.

A finn követség este telefonált, hogy sürgősen küldjük el az első 41 ember utlevelét, mert ezek valószínűleg hétfőn, azaz 12.-én indulnak. Ezeket az utleveléket még este összeállítottuk, s vasárnap február 11.-én elvittem őket a finn követségre. Vasárnap Kémerivel és Szatmáry Királlyal újra végigjártam a körzeteket. A fűtetlen szobákban igen sokan megbetegedtek. Azokban a szállodákban, ahol rendes közös terem és fűtés volt nem volt semmi baj, ott azonban, ahol rosszul fűtött szobákban kellett a légénységnek tartzkodnia mindenütt baj volt. Délután általános barátkozás folyt a különböző típusú hölgyekkel, úgyhogy a legerélyesebb eszközökkel kellett rendet csinálni. Parancsot kellett hagyni, hogy a szállodákat senkisésem hagyhatja el. A tisztikar egy része elég gyengén viselkedik, kint lógnak a városban és természetesen fogalmuk sincs róla, hogy mi van az emberekkel. Alig lehetett valamennyire rendet teremteni. A szállodaparancsnokok nem ismerték embereiket és nem tudták ellenőrizni ki van otthon és ki nincs. Névjegyzék hiányában a csoportokat sem lehetett megfelelően összeállítani. Koromsötétben szedtük össze az embereket a környéken, úgyhogy estére nagyjából rend lett. Ennek ellenére találtunk tökrészeg napost, a harmadik utcában, amint egy lépcsőn egyszerre két hölgygel igyekezett szorosabb barátságot kötni. Kémeri tulságosan keztyüs kézzel bánik az

emberekkel. Szatmáry Király pofonjai határozottan legnagyobb mértékben járultak hozzá ahhoz, hogy különösebb botrány nem lett. A szállodába visszatérve azonnal érintkezésbe léptem a finn követségekkel és a Cunarddal. Megígérték, hogy a megfelelő intézkedések megtörténtek. Este Kémerivel újra végigjártam a körzeteket és ekkor már sokkal nagyobb rend volt, mint délután. Kémeri nem sokat látott a délután disznóságból, és éppen azt a parancsnokot hordta le, akinél délután is rend volt. Azt azonban nem kifogásolta, hogy az egyik szakaszvezető ágyában két hölgyet találtunk. Vasárnap délután a két körzet vizit között Kémerivel felkerestük Enckell⁷⁶ finn altábornagyot, a finn követségen, aki különleges megbizatással jött Londonba, hogy irányítsa a hadianyag és önkéntes szállítást. Nagy elismeréssel beszélt vállalkozásunkról és kijelentette, hogy Finnország sohasem fogja elfelejteni a magyar barátság megnyilvánulását. Részletesen elmondtuk a szervezés menetét és vázoltuk az emberek kiképzését és felhasználhatóságát. Kémeri többi között azt akarta lefordíttatni a tábornok részére, hogy ő két héten belül áttöri az orosz frontot. A terve is megvan hozzá, de azt még nem árulja el. Természetesen egészen más fordítottam le. A tábornok kijelentéseiből arra lehet következtetni, hogy a finnek a magyar önkénteseket zárt alakulatban mint önálló zászlóaljot akarják felhasználni lehetőleg úgy, hogy az a legénység képességeinek legjobban megfeleljen. Kérte, hogy a finn katonai parancsnokságnak részletesen mondják el, milyen feladatok elvégzésére a legalkalmasabb a magyar alakulat.

12.-én hétfőn délelőtt a Cunard igazgatóságánál intézkedtem a szállodai nehézségek ügyében. Az angol nehézséggel igen nehéz megküzdeni. Azon gondolkodtak, hogyan csoportosítsák össze az embereket úgy, hogy mindenki fűthető szobában legyen. Háromnegyedórás tanácskozás után kijelentették, hogy költségektől sem riadnak vissza, de megoldást nem látnak. Erre azt proponáltam⁷⁷, talán bérelhetnek gázkályhákat, úgyhogy minden szobába jusson. Ezt a megoldást csodálatosan jónak találták és megígérték, hogy estére el lesz intézve. Azt is javasoltam, hogy az esetleges kémkedés elkerülése végett küldjenek néhány detektívet a szállodákhoz, mert a kontroll a mi részünkről lehetetlen, lévén a szállodák a földalatt egymással összeköttetésben, úgyhogy mindenki eltűnhetett, ahonnan akart. Azt mondták, hogy sajnos Angliában senkit sem lehet mozgási szabadságában megállítani. És ezen a hadiállapot sem segíthet.

⁷⁶ Enckel, Oscar (1878–1960): A Mannhercim-vonalat az ő felügyelete alatt tervezték a franciák.

⁷⁷ Javasol.

Hétfőn délben Utassy⁷⁸ alezredes, magyar katonai attasénál tettem látogatást, akit megkértem, hogy táviratozzon Budapestre, hogy visszatéremig újabb alakulat ne induljon utnak, a finnek ugyanis közölték, hogy budapesti távirat szerint tíz napon belül újabb háromszáz ember indul el. Külön hangsúlyoztam Utassynál, hogy nehézségekről ne beszéljen, mert azokat csak a helyszínén lehet helyesen értékelni. Budapesten könnyen félreérthetik a dolgot.

A szállodába visszatérve várt ránk Knorring finn tanácsos, aki közölte, a hajók valószínű indulási időpontját. Ezek szerint 13.-án 50 ember utazhat a Myrával, 15.-én ugyancsak ötven ember az Irissel, 16.-án ötven ember a Besheim gözössel, ötven angollal együtt és ugyancsak 16.-án a többi ember a Meteorral. Lehetséges azonban, hogy a Meteor elébb érkezik meg és ez esetben az első csoport kivételével a többi mind a Meteoron utazik. Ennek megfelelően összeállítottuk az egyes csoportok utleveleit és névjegyzékét, ugyanakkor elhatároztuk, hogy minden emberről külön személyi lapot állítunk ki, így végleg ki fog derülni, hányan vagyunk. Nyolc emberünk influenzában fekszik, természetesen mind a rosszul fűtött szállodákban. A további megbetegedések elkerülésére azt javasoltam, hogy kisebb csoportokban küldjük őket sétálni. Titokban tartani már úgy sem lehet a dolgot, miután az angol lapok fényképeket és interjúkat közöltek az embereinkről. Shepherd azt mondja, hogy ő figyelmeztette az angol kormányt, hogy a szálloda-elhelyezés mellett nem lehet titokban tartani a dolgot. Egy fényképész, aki mindenáron fotografálni akart az embereinket, úgy elverték, hogy alig tudott lábraállni. Egy rendőr, aki jelen volt élénken helyeselt. Este Kézdi Kovács keresett fel, aki közölte, hogy Utassy megbízásából ő velünk jön a kikötőbe, hogy bizonyos dolgokat meg tudjon a convoy szállítással kapcsolatban.

Az orvosok jelentették, hogy egyik emberünk, Csordás István, oly súlyos influenzában fekszik, hogy Londonban kell maradnia. Még este intézkedtem, hogy kórházba szállítsák. Az emberek általában már rendesebben viselkednek, pénzük nincs, csak pengő, de az egyik felfedezte, hogy a Cook 22 pengőért ad egy fontot. Ezenkívül az angoloktól kapnak ajándékba dohányt és cigarettát.

Este értesítést kaptunk a finnektől, hogy 15.-e előtt valószínűleg egyetlen hajó sem indul el. Az angolok csodálkoznak, hogy nálunk mennyivel gyorsabban megy minden, mint náluk, pedig mi egyáltalán nem vagyunk megelégedve a saját tempónkkal sem.

A finnektől igen sok meleg ruhát, keztyűt kaptunk, de azért jobb lett volna otthon már mindenkit teljesen felszerelni.

⁷⁸ Utassy Loránd: Vezérkari őrnagy, katonai attasé.

Kedden, 13.-án bevásároltam az embereknek a dohányt. Drága és nem nagyon ízlik. Mindenkinék maradt még három shillingje, de ez a szakaszparancsnoknál van. Az orvosok közlik, hogy Csordás tul van az életveszélyen, de semmiesetre sem jöhet velünk. Délután a finn követségen voltam Szatmáry Királlyal. A finn követség itt óriási munkát végez. Végkimerülésig dolgoznak és a munkából kivesszik a részüket a követségi emberek családtagjai is. Átmentünk az angolok által rendelkezésre bocsátott kis palotába, ahol az önkéntesek toborzása folyik. Ott Gipsom ezredes fogadott minket, akinek részletesen elmondtuk, a szervezés rendszerét. Nagy érdeklődéssel hallgatta és kijelentette, hogy a mi tapasztalataink alapján a jövőben ők is csak zárt alakulatokat fognak küldeni. Nagy elismeréssel beszélt az embereinkről, akiket látott Londoba érkezésükkor. Az elmondottakat feljegyezte, hogy mint mondotta hasznosíthassa a mi tapasztalatainkat. Gratulált, hogy mi már ennyire jutottunk a segélyakcióval. Londonban a toborzás iránt igen nagy az érdeklődés, nagy tömegek jelentkeznek, az anyag határozottan jobbnak látszik, mint a mienk. Persze azt nem tudhatjuk, hogy a harc téren hogyan fogják megállni a helyüket. Gipsom ezredes végül felajánlotta, hogyha valamiben hiányt szenvedünk azt pótoljuk az ő felszerelési anyagjuktól. Egy ügyet szolgálunk és mindegyikünknek kötelessége, hogy a másikat mindenben támogassa.

A szállodába visszatérve ott találtuk Mrs. Gripenberget, a londoni finn követ⁷⁹ feleségét, aki személyesen hozott nekünk sapkákat, harisnyákat, pullovereket és más meleg holmit. Ő maga cipelte be az autóból a zsákokat. Meghívott minket szerdán délután teára a tisztekkel. Most már ugylátszik, hogy a hét vége előtt nem tudunk elindulni. Este Knorring közölte, hogy a Meteor valószínűleg Leith-ből indul.

14.-én, szerdán újabb melegruha szállítmány érkezett a finnektől cigaretta a tiszték részére. Délután a tisztekkel a finn követhél voltunk teán. Mindenki igen rendesen viselkedett, de azért jobb, hogy tisztjeink nem beszélnek nyelveket. Politikai ítélőképességük egyáltalában nincs és mindig olyasmit mondanak, amit nem kellene. A teán sok angol hölgy volt, aki a finn segélyakcióban vesz részt. Egymásután kaptuk a meghívásokat, de igyekeztem minél többet lemondani. Ott helyben újabb melegruhákat kaptunk. Csaknem minden ruhához angol levél van mellékelve, amelyben az angol hölgyek, akik a ruhát kötötték köszönetet mondanak viselőjének azért, hogy Finnországot megvédeni harcolni.

Az angol társaságban igen nagy a rokonszenv Magyarország iránt. Német kapcsolatainkat épügy mint a franciák ők sem érintik. Aki mégis beszélt róla,

⁷⁹ Gripenberg, Georg Akhates (1890–1975): Londoni finn követ.

azt hangoztatta, hogy bár a látszat szerint mi a németek pártján állunk a mostani finn segély akciónk is bizonyítja, hogy mi a valóságban nem lehetünk a kultúra ellenségeinek barátjai. Gripenberg finn követ rendkívül jó benyomást tesz, csak ő is agyon van dolgozva.

Egész London tudja, hogy mi kik vagyunk. Hol megjelentünk autóbusszon, földalattin, vagy étteremben, mindenütt hallottuk a megjegyzéseket, hogy ezek a magyar önkéntesek.

15.-én, csütörtökön délelőtt elmentem a hajózási társasághoz, amely a szállítástunkat intézi, hogy megbeszéljük az indulást. A mostani terv szerint vasárnap, 18.-án indul az első ötven ember a Myrán Newcastle-ból. Lehet azonban, hogy csak vasárnap indulnak Londonból. A második csoport hétfőn indul Londonból Edinburgba és Leith-ben száll fel a Meteorra, így tehát csak két csoportban indulnánk el. Az első csoport külön vasúti kocsit, a második különvonatot kap. Tekintve, hogy mindkét helyre nem tudok elmenni az első csoporttal Kézdi Kovács fog menni Newcastleba. Lehetséges, hogy ő még Edinburgba is idejében érkezhet, de erre biztosan nem lehet számítani. Megbeszéljük a beszállás részleteit is.

A legénységnek mosdani kellene, de erre most már nincs idő, sem pénz. Délutánra ismét tea meghívásunk volt, de ezt le mondtuk. A követségen érdeklődtem Kézdi Kovács személye iránt, azt mondják, hogy százszázalékig megbízható, Barczával⁸⁰ is beszéltem, aki sajnálkozott, hogy nem látogathatja meg az embereket. Közölte, hogy a szovjet nagykövet érdeklődött nála az önkéntesek iránt, mire ő kijelentette, hogy csak annyit tud, amennyi a lapokban áll. Maiski⁸¹ insztálására⁸², feltette a kérdést, vajjon nincs a szovjeteknek háromszáz olyan embere, akit szívesen elküldene a finnekhez? Ezzel el is volt intézve az ügy. Este Mrs. Brindley látogatott meg bennünket, aki a finn segélyakció vezetője és többszáz pár meleg keztyűt hozott. Kaptunk egy meghívást másnap délutánra, báró Stackelberghez, a Financial News szerkesztőjéhez, akinek felesége szintén részt vesz a finn segélyakcióban. Pénteken reggel a Tyne szálló tulajdonosa jött panaszkodni, hogy baj van a nőekkel, az emberek molesztálják a nőket az utcán. Megígértem, hogy majd intézkedünk. Ugy látszik az elsetétítés igen jól jön egyeseknek. Érdekes, hogy mindig azokkal az emberekkel van baj, akiknek nem tényleges tiszt a parancsnoka. Alig van három négy tisztünk, aki teljesen megbízható minden szempontból. Az egyik zászlós pld. tizenöt emberrel beült egy korcsmába inni egy angol kontójára és alaposan

⁸⁰ Barcza György: 1938. május 25. és 1941. április 7. között londoni magyar követ.

⁸¹ Majszkij, Ivan Mihajlovics (1884–1975): Londoni szovjet követ.

⁸² Erösködik.

felöntöttek a garatra. Így természetesen nem lehet fegyelmet tartani. Délután mindenestre elküldtük az embereket moziba, hogy valami elfoglaltságuk legyen. Az embereknek vásároltunk levélpapírt s a leveleket futárral küldjük haza, mert Angliából nem lehet levelezni.

A Tyne szálló tulajdonosa megint eljött panaszkodni, de panaszait megvizsgálva, rájöttünk, hogy meglehetősen alaptalanok, felszólításunk ellenére nem adott pénzt fűtésre, mire azok természetesen két filléresekkal, francia frankokkal, később kenyérhéjjal fűtöttek. Ez volt határozottan a legjobb megoldás. A délutáni tea igen jól sikerült, az angolok feltűnően barátságosak tisztjeinkkel. Ott volt Sir Joseph Addison volt prágai angol követ, aki ismeretlen forrásból megtudta, hogy egy ideig Berlinben voltam, és behatóan érdeklődött a német ügyek iránt. Inkább őt beszéltettem, nagyon tárgyilagosan itéli meg a német helyzetet. Nagyon jól itéli meg a mi helyzetünket is és őszinte ellensége a csehszlovákiai status quo-nak. Szerinte némi hajlandóság mutatkozik arra Angliában, hogy Románia iránti törekvéseinket egy kalap alá vegyék a németek hódítási szándékaival. Szerinte ezen csak ügyes propagandával lehetne segíteni, mert a mi propagandánk tulságosan furkosbot jellegű ezt Nyugaton ma nem tudják értékelni. Ujabb tea meghívást kaptunk másnapra Mrs. Brindley-hez.

17.-én szombaton reggel a Cunard Line közölte a pontos indulást. Vasárnap este 9.30 perckor indul az első 50 ember Szatmáry Király vezetésével. A második csoport hétfőn este 8 órakor indul. Az indulás híre az emberek körében nagy lelkesedést keltett, de a pontos időt egyelőre még nem közöltük velük.

Csordást délután elvihettem a Sant Pancras kórházba. Egy londoni magyar orvos, Bánszky fogja kezelni.

Estére végre elkészült az összes emberek személyi lapja, ekkor kiderült, hogy mégis egy-nyel többen vagyunk, mint kellene. Most már természetesen nem lehet segíteni a dolgon, Kovács Géza hat gyermeke szegedi családapá továbbra is utlevél nélkül fog utazni. Vasárnap délelőtt elhoztam a finn követségről az első csoport utlevelét, felülvizsgáltuk a csomagolást és este hét órára minden készen volt az indulásra. Szatmáry Király 40 fokos lázzal indul el. Az emberek hangulata elsőrendű. A gyülekezés és felsorakozás teljes rendbe ment. Autobuszon mentünk ki az állomásra, ahol két külön kocsi helyezették el a legénységet. Az állomáson megjelentek: Stackelbergék, Mrs Brindley és csaknem az egész finn követség. A vonat 10 óra harminc perckor minden baj nélkül elindult. Kézdí Kovács velük együtt utazott el Newcastleba.

Hétfőn, február 19.-én reggel elintéztünk mindent a szállodákban. Minden meg volt, csak egy pokróc hiányzott, amelyet a Tyne hotel tulajdonosa lopott el és természetesen a végleges névjegyzék, amelyen még az utolsó pillanatig dolgoztak. Meg csináltuk az elszámolásokat és elintéztük a Tyne hotel utolsó

jogosulatlan panaszait is. Egy Hamilton nevű angol kapitány, aki a mi szállodánkban lakott kikísért a vonathoz és a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott embereink magatartásáról. Azt mondta, hogy ő eleget volt angol katonákkal beszállásolva, de ilyen rendet és ilyen urí magatartást még sohasem látott. Hangoztatta, hogy mindazok, akikkel beszélt hasonló véleményen vannak. A bucsuzás igen érzékeny volt, különösen a londoni hölgyek részéről, akiket embereink igyekeztek minden szempontból elkényeztetni.

A beszállás ezuttal is teljesen simán ment. Hogy a létszám körül ne legyen baj, az angolokkal együtt én is számoltam az embereket és a végén sikerült őket úgy összezavarni, hogy az a létszám jött ki, ami az utleveleknek felel meg. A vonaton némi bajt okozott, hogy az angol kísérek akkor akartak maguknak három fülkét kiüritetni, mikor az emberek már elhelyezkedtek. Annak ellenére, hogy ez némi zavart okozott mégis minden baj nélkül sikerült elintézni. Az utazás teljesen simán ment és reggel igen jó hangulatban érkezünk meg Edinburghba. Az utlevelekkel előre mentem Leith-be, hogy a hajóraszállásnál ismét lekontrolláljuk a létszámot. Kovács Gézárt két hátizsák között sikerült észrevétlenül behajózni. Az emberek elhelyezése teljesen simán ment. Elsőrendű szállodákban reggeliztek és autobuszon mentek a hajóhoz. Az első ebéd az embereket kitűnő hangulatra derítette, ugy szolgálták ki őket, mint a luxusutasokat. Edinburgh lakossága szintén jól volt tájékoztatva, mert igen sok hölgy jelent meg a kikötő bejáratánál bucsuztatásunkra. Mindenki tudta, hogy kik vagyunk. Az indulás időpontját senki sem tudta, a hajó kapitánya sem. Megérkezett közben Kézdi Kovács is Newcastleből, aki közölte, hogy az ottani behajózás is teljesen rendben ment. Szatmáry Király még mindig rosszul volt. A hajó parancsnoka Lundt norvég kapitány, aki igen szimpatikus és meleg barátsággal fogadta az embereinket. A hajón még délután is írták a névjegyzéket, amely délután 5 órára végre simán elkészült. Miután hat órakor lezárták a kikötőt elbucsuztam az emberektől és Kézdi Kováccsal együtt, visszatértünk Londonba.

A Meteor február 21.-án este indul el valószínűleg ugyanazzal a convoy-al, amelyhez a Myra már egy nappal előbb Newcastleban csatlakozott.

MOL K429 Kozma Miklós iratai–29. cs.–2 b.

Résumé

Le présent volume contient les rapports non-publiés jusqu'ici, rédigés par les organes diplomatiques hongrois, venant aux Archives Nationales Hongroises, concernant la guerre d'hiver finno-soviétique de 1939-40. Les documents écrits entre le 5 février et le 20 mars 1940 et qui viennent des ambassades hongroises de différents pays européen (Helsinki, Berne, Genève, Stockholm, Moscou), présentent le conflit d'une manière synthétique. On publie les 8 documents dans l'ordre cronologique, in extenso, à l'orthographe originale.

La première source est un résumé détaillé de l'année 1939 dans lequel le secrétaire de l'ambassade hongrois à Helsinki rend compte des négociations finno-soviétiques qui ont précédé à la guerre, des exigences soviétiques et de la provocation soviétique après l'engorgement des négociations en conséquence delaquelle l'Union Soviétique a été exclue de l'Alliance des Nations. Elle présente les directions principales de l'attaque soviétique et elle donne des informations détaillées sur l'équipement et les tactiques des deux armées et sur les habitants civils. Dans le rapport suivant, le secrétaire rend compte de la constitution du contre-gouvernement de Kuusinen et du traité de soutien et d'amitié conclu entre ce gouvernement et l'Union Soviétique. Ce traité contient presque les mêmes exigences que l'Union Soviétique a souhaité obtenir face à La Finlande. Les sources venant de Berne, de Genève et de Stockholm montrent les intérêts opposés des grandes puissances et des pays scandinaves et à ce propos relèvent aussi les aides que les belligérants ont obtenues. Nous avons des rapports détaillés de la paix qui a été traitée par l'intermédiaire de la Suède, ainsi que de ses causes et des négociations de Moscou et de Helsinki.

La guerre à mort des Finlandais a été soutenue par la Hongrie aussi avec des volontaires l'action desquels n'a pas été mise en route à cause de la rapide conclusion de paix. Le dernier document fait voir en détaille l'organisation et le voyage du bataillon volontaire hongrois.